

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
Eesti ajaloo osakond

Riina Talviste
Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing
Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Sirje Tamul

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Rahvasteliit.....	9
1.1 Asutamine ja tegevus.....	9
1.1.1 Institutsioonid.....	14
1.1.2 Üliõpilasühingud	15
1.2 Eesti astumine Rahvasteliitu.....	17
1.3 Rahvasteliidu tegevuse lõpetamine	17
2. Rahvasteliidu vaimse koostöö ühingud ja seltsid Eestis	19
2.1 Eestis tegutsenud Rahvasteliidu ühinguid	19
3. Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu asutamine.....	21
3.1 Ühingu põhikiri.....	24
4. Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu tegevusest	27
5. Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu sulgemine	32
Kokkuvõte	34
Summary: Estonian Academic Association of League of Nations	36
Kasutatud allikad ja kirjandus	40
LISAD	44
Lisa 1- Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu põhikiri	44
Lisa 2. EARLÜ asutajaliikmed ja liikmed	46

Sissejuhatus

19. sajandi lõpus, peamiselt pärast Jaapani avanemist Läänele, hakkas seni Euroopa keskne maailm muutuma.¹ Rahvusvaheline üldsus hakkas mõistma, et üha tihenevast riikidevahelisest koostööst ja suhtlusest tingituna tuleks senisest enam hakata siseriiklike küsimuste lahendamise kõrval aina rohkem tegelema välispoliitikaga. Eriti oluline oli küsimus püsiva rahu kindlustamisest.² Tekkis vajadus rahvusvahelise süsteemi loomiseks, mis reguleeriks ja kaitseks rahvusvahelist õigust. Peamiselt oli vajalik rahumeelne probleemide lahendamine arbitraaži läbi.

Katseid koostöö abil luua rahvusvaheline rahu tagamise süsteem, tehti juba enne Esimest maailmasõda kahel Haagi rahukonverentsil (1899 ja 1907), mille tulemusena sõlmiti rahvusvahelised lepingud, mida tuntakse Haagi konventsioonide nime all. Haagi konventsioonides rõhuti riikidevaheliste tülküsimuste rahuliku lahendamise võimalusele. Riikide erimeelsuse tõttu ei jõutud kokkuleppele relvastumise piiramise küsimustes. 1899. aastal toimunud konverents võttis vastu sõja tavadid määratleva konventsiooni. Rahukonverentside kõige olulisemaks tulemuseks võib pidada Haagi alalise rahvusvahelise rahukohtu loomist. Haagi konverentside otsuste alusel asutati ka mitmeid riigisiseseid organisatsioone (USA, Prantsusmaa), kuid rahvusvaheline üldine süsteem organisatsiooni näol jäi esialgu loomata.³

Pärast Eesimese maailmasõja üleelamist lõpetati sõja romantiseerimise. Tõdeti, et maailmarahu on väärtus, mida tuleb hoida, selle nimel vajadusel võidelda. Jätkusid arutelud rahvusvahelise organisatsiooni loomisest.

Konkreetne idee, mis lõpuks rahvusvahelise organisatsioonina formaliseerus arenes Pariisi Rahukonverentsil Suurbritannia ja USA (vt ka Woodrow Wilsoni 14 punkti) eestvedamisel. Kuna sõda oli pehmenanud seni vastuolusid erinevate leeride vahel, leiti kompromiss üpris kiiresti ning 28. aprillil 1919 asutati Pariisi Rahukonverentsi otsusega Rahvasteliit⁴ (ingl League of Nations, pr Société des Nations). Liidu toimimise alguseks on loetud 10. jaanuari

¹ Schlichtmann, Klaus, 2003. Japan, Germany and the Idea of the Hague Peace Conferences. *Journal of Peace Research*, Vol. 40, No. 4, Special Issue on Peace History. Lk 377-394. Kättesaadav: <http://jpr.sagepub.com/content/40/4/363.full.pdf+html> (25.04.2016).

² Kaasik, Nikolai, 1933. *Rahvasteliit*. Tartu: Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus. Lk 3.

³ Wertheim, Stephen, 2012. The League of Nations: a retreat from international law? *Journal of Global History* Vol 7. Lk 210-232. <http://www.columbia.edu/~saw2156/TheLeagueAsARetreat.pdf> (24.04.2016).

⁴ Made, Vahur, 1999. *Eesti ja Rahvasteliit*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus. Lk 7.

1920, mil jõustus Rahvasteliidu pakt.⁵ Tegemist oli esimese ülemaailmse riikidevahelise organisatsiooniga.

Rahvasteliidu peaesmärgiks oli maailmarahu, julgeoleku ja territoriaalse puutumatus tagamine ning suurte sõdade vältimine. Rahu loodeti hoida rahumeelsete kõneluste, kollektiivse julgeoleku ja relvastuskontrolli abil. Rahvusvahelised tüliküsimused tuli edaspidi lahendada läbirääkimiste ja vajadusel arbitraaži korras.⁶

Rahvasteliit oli oma olemuselt rahvusvaheline leping, mille pidid organisatsiooniga liituda soovivad riigid ratifitseerima. Suurriikidest tegid seda Suurbritannia ja Prantsusmaa, USA jäi aga liidust kõrvale. Eesti võeti Rahvasteliidu liikmeks 1921. aastal.

Rahvasteliidu rahvusvahelise koostöö edendamiseks loodi liikmesriikides erinevaid ühinguid. Nende eesmärgiks oli Rahvasteliidu tutvustamine, selle ideede propageerimine, rahvusvahelise koostöö arendamine ning samas ka erinevate maade intellektuaalse pärandi, haridus- ja kultuurielu tutvustamine. Suurimad neist olid Rahvasteliidu Ühingute Föderatsioon ja Briti Rahvasteliidu Seltside Unioon.⁷ Eestis oli suurimaks Rahvasteliidu kohalikuks organisatsiooniks Rahvasteliidu Eesti Ühing (1922-1940, 1937-1940 Välissuhete Ühing).⁸ Peale suuremate riikidevaheliste ja riigisiseste ühingute loomist, propageeriti Rahvasteliidu ideid mitmesugustes väiksemates ühingutes, teiste hulgas kõrgemate õppeasutuste juures asutatud akadeemilistes ühingutes.

Kõikide nimetatud ühingute tegevust koordineeris 1924. aastal loodud Rahvusvahelise Vaimse Koostöö Instituut, mis juriidiliselt ei kuulunud Rahvasteliidu administratsiooni juhtimise alla, kuid instituudil oli siiski teatav side liiduga. Instituudil olid kohalikud harud ka liikmesriikides.⁹ Eestis asutati samal aastal Eesti Rahvuslik Vaimse Koostöö komisjon, mis tegutses Tartu ülikooli juures 1929-1940. aastatel. Instituut tegeles teadusliku, kultuurilise ja kasvatustöö küsimustega.¹⁰

Enamik Tartu Ülikooli juures toimunud akadeemilised ühendused ja üliõpilasorganisatsioonid ning nende tollaegsed väliskontaktid on Tartu Ülikooli ajalookirjutuses kajastamist leidnud.

⁵ Kaasik.1933. Lk 12.

⁶ Kaasik.1933. Lk 12-13.

⁷ Made. 1999. Lk 83-84.

⁸ Kaasik.1933. Lk 71-72.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Peeter Tarvel, *Vaimse koostöö ülesanded nüüdisajal*. Sõjaeelse Eesti esseistika ja kirjanduskriitika.

Kättesaadav www.kirjandusarhiiv.net (10.05.2016). Eesti Rahvuslik Vaimse Koostöö komisjoni tegevuse kohta on Tartu Ülikooli raamatukogu käsikirjade osakonnas eraldi fond 46.

Tartu ülikooli fondis on talle veel ühe ülikooli juures registreeritud akadeemilise ühenduse, so Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu, tegevust hõlmavad allikad.

Käesolev bakalaureusetöö käsitlebki Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu (EARLÜ) asutamist, eesmärke ja tegevust. Ühing loodi peamiselt õigusteaduse ja arstiteaduse üliõpilaste initsiatiivil Tartu Ülikooli juures 6. mail 1926. Akadeemiline ühing tegutses suhteliselt lühiajaliselt, see suleti juba 28. mail 1930. Töös püütakse anda vastus küsimusele, millest oli tingitud ühingu tegevuse hääbumine, miks osutus ühingu eluiga lühiajaliseks.

Töö on oma olemuselt kvantitatiivne ning tugineb suuresti arhiivallikatele. Töös kasutatud peamisteks allikateks on Eesti Ajalooarhiivis säilitatud Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu toimikud. Neis leidub nimetatud akadeemilise ühingu põhikiri, teave ühingu üksikutest koosolekutest, mõnda liikmetest ja ka rahvusvahelist kirjavahetust.¹¹ Töös on kasutatud ühinguga kaasaegsete ajalehte Postimees, Üliõpilasleht ja Järva Teataja artikleid, samuti ühingu juhatuse liikmete koostatud ettekandeid.

Eesti ja Rahvasteliidu ning tema ühenduste tegevuse kohta annab Eesti lugejale põhjaliku ülevaate Vahur Made uurimus.¹² Monograafias on aga Tartu ülikooli juures registreeritud Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu mainitud selle tegevust lähemalt tutvustamata. Tõenäoliselt oli see tingitud allikmaterjalide lünklikusest ning sellestki, et ühing tegutses üpris lühikest aega.

Toomas Hiio kirjutab ülevaateartiklis „Üliõpilaskond ja üliõpilasorganisatsioonid 1919-1940“ Tartu Ülikoolis tegutsenud erinevatest üliõpilasorganisatsioonidest ning nende toimimise alustest. Hiio tutvustab peaaegu kümne aasta eest ilmunud Tartu ülikooli ajaloo raamatus hulganisti erinevaid organisatsioone ja ühinguid, kategoriseerides need erinevate valdkondade kaupa (nt meeskorporatsioonid, naisüliõpilaste organisatsioonid, maakondlikud üliõpilaskogud, kristlikud üliõpilasorganisatsioonid jne), sealjuures nimetamata Eesti Akadeemilist Rahvasteliidu Ühingu. Kõige põhjalikuma ülevaate pälvib Eesti Üliõpilaste Selts (EÜS, 1870).¹³

¹¹ Eesti Ajalooarhiiv (edaspidi EAA) fond 2100 Tartu Ülikool, nimistu 19, säilikud 104, 105 Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing jt.

¹² Made, Vahur vt. viide 4.

¹³ Hiio, Toomas. Üliõpilaskond ja üliõpilasorganisatsioonid 1919-1940. Universitas Tartuensis 1632–2007. Toimetanud Toomas Hiio ja professor Helmut Piirimäe. Tartu Ülikooli Kirjastus 2007. Lk. 400-411.

Samas selgitab ülevaate autor, et üliõpilasorganisatsioonide toimimise aluseks oli 1925. aastal vastuvõetud Tartu Ülikooli seadus, mille § 92, mis sätestas: „Üliõpilastel on õigus ülikooli valitsuse loaga või selle valve all asutada omavahel seltse või ühinguid. Need ühingud ja seltsid võivad isekeelselt liituda. 1937/1938. aasta ülikoolide seaduse § 94 ja 95 reguleerisid üliõpilasorganisatsioonidesse puutuva detailsemalt, sealhulgas lisandus nõue liikmete miinimumarvu kohta. Seltsis või ühingus ei tohtinud olla alla 20 liikme.¹⁴ Seadused kehtisid ka siinses lõputöös analüüsitud ühenduse kohta.

1920. aastal mais loodi üliõpilaste üldkoosolekul kõiki üliõpilasi ühendav organisatsioon Tartu Ülikooli Üliõpilaskond ja sama aasta detsembris valiti üliõpilaskonna esindusorganina 30liikmeline Edustus. Edustuse otsused olid siduvad kõikidele üliõpilastele. Üliõpilaskonna ja Edustuse legitiimsus kinnitati 1925. aasta ülikooliseadusega.¹⁵ Edustus hakkas 1920. aastate algul otsima koostöökontakte naaberriikide üliõpilasühendustega. 1923. aastal toimus Tartus EÜS-i majas Soome, Eesti, Läti ja Leedu (kutsutud Poola esindajad ei jõudnud kohale) üliõpilaskonna esindajate konverents. Konverentsi tulemusel hakati saavutatud koostöölepet nimetama SELL-iks. SELL-i Keskbüroo asus Tartus, mille juhatajaks oli alati mõni üliõpilane.¹⁶

Hain Tankler ja Algo Rämmel kirjutasid 2004. aastal ilmunud Tartu Ülikooli ajaloomuuseumi XXXIII kogumikus „Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi“ artikli SELLi konverentsidest Baltimaade ja Soome üliõpilaste koostöö arendajana. SELL-i põhikiri võeti vastu 1924 aastal Riias. SELLi istungid toimusid kaks korda aastas, neil valmistati ette konverentse, arutati küsimusi ja konverentside otsuste täitmist. konverentside vahelisel ajal. SELL-i olulisemaks organiks olidki konverentsid, kokku peeti 17 konverentsi. SELL tegutses kuni Teise maailmasõjani. Organisatsioon täitis oma ülesande, ühendades ligi 20 tegevusaasta jooksul nelja liikmesriigi üliõpilasi, lahendas üliõpilaste jaoks olulisi küsimusi ning parandas tunduvalt erinevate riikide üliõpilaste omavahelist koostööd.¹⁷

1925. aastal liitus Eesti Rahvusvahelise Üliõpilasliiduga (ing International Confereration of Students, pr Confédération Internationale des Étudiants, asutatud 1919, kasutas lühendit C.I.E.).¹⁸ C.I.E. mitme komisjoni töö oli koordineeritud Rahvasteliidu Vaimse Koostöö

¹⁴ Hiio. 2007. Lk. 397-398.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Hiio. 2007: Lk 412- 413.

¹⁷ Tankler. Hain, Rämmer. Algo, SELLi konverentsid ja Soome üliõpilaste koostöö arendajana. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XXXIII. Tartu 2004. Lk. 20-38.

¹⁸ Leo Kangur, *Eelseisval tööaastal üliõpilaskonnas*. Üliõpilasleht nr 8, 5. 10. 1925. Lk. 155-156.

komisjoni üliõpilasasjadega, sh näiteks rahvusvahelise üliõpilaskaardi väljastamine, üliõpilasvahetus jne.¹⁹

Tartu Ülikooli üliõpilaskonna ja akadeemiliste ühenduste ajaloo üldkäsitlustest on seni puudunudki lähem ülevaade Rahvasteliiduga seotud ühenduse, EARLÜ tegevusest. Tõenäoliselt esimene eestikeelne põhjalikum ülevaade Rahvasteliidu tegevusest ilmus 1933. aastal. Ülevaate autori Tartu ülikooli vilistlane ja õppejõud Nikolai Kaasik²⁰ keskendus Rahvasteliidu institutsioonide ülesannete ja tegevuse strateegia tutvustamisele.²¹

Kaasik oli aastatel 1933-1944 ülikoolis rahvusvahelise õiguse õppejõud, 1936. aastast ka välisministeeriumis. Kaasiku Rahvasteliidu käsitlust võib pidada ühtlasi õppevahendiks üliõpilastele ja Rahvasteliitu tutvustavaks lugemisvaraks laiemale avalikkusele. Eessõna sellele kirjutab rahvusvahelise õiguse professor Ants Piip, kes rõhutas, et Kaasiku kirjutatud ülevaade on asjalikult koostatud ning kannab endas korrektset infot. Ta selgitas, et Nikolai Kaasik kogus teose jaoks vajalikke andmeid vahetult Rahvasteliidu peakorteris Genfis. Kaasik viibis seal Rockefeller Foundation'i stipendiaadina.²² Oluline on siinkohal rõhutada, Nikolai Kaasik oli EARLÜ esimees 1928. aasta teisest semestrist alates kuni ühingu sulgemiseni.

Bakalaureusetöö on jagatud kahte ossa. Töö esimeses ja teises peatükis tutvustatakse lühidalt Rahvasteliidu loomise ja liidu vaimse koostöö institutsioonide rajamisega seonduvat. Rõhuasetus on Rahvasteliidu juurde loodud hariduse ja vaimse koostöö valdkonda kuuluvatele ühingutele, mis loodi liiduga assotsieerunud liikmesriikides. Lähema vaatluse all on, nii palju kui seda võimaldavad napid teadaanded, Rootsis Uppsala ülikooli juures tegutsenud Rahvasteliidu Ühing. Nimetatud akadeemilist ühingat peeti Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu asutamisel üheks eeskujuks.

Bakalaureusetöö kolmanda ja neljanda peatüki lähtealuseks on Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu tegevuse tulemusena talletunud allikad. Töö kolmandas peatükis kirjeldatakse ühingu loomist, ühingu põhikirja põhist ülesehitust, tutvustatakse asutajaliikmeid. Neljas peatükk on pühendatud EARLÜ tegevusele, mis esitatakse kronoloogilises järjestuses, sest episoodilised allikad ei võimaldanud tegevust käsitleda

¹⁹ L.K. (Leo Kangur), *CIE* (Rahvusvaheline Üliõpilasliit). Üliõpilasleht nr 8, 5. 10. 1925. Lk. 163. Prantsusmaal ja Belgias kehtis rahvusvaheline üliõpilaskaart üliõpilastele passina.

²⁰ Nikolai Kaasik (Kasik), dr jur 1933; ülikooliõpingute ajal oli stipendiaadina õppinud Pariisi, Genfi, Haagi, Viini jt ülikoolis. Album Academicum Univeritatis Tartuensis 1918-1944. Tartu 1994, matr. 254.

²¹ Kaasik, Nikolai vt. viide 2.

²² Kaasik. 1933. Lk. 5.

temaaliselt. Viiendas peatükis selgitatakse EARLÜ likvideerimise põhjuseid ja püütakse anda vastus küsimusele, miks jäi ühingu tegevus lühiajaliseks.

Lõputöö lisa 1 on EARLÜ põhikirja koopia kahel leheküljel, lisa 2 sisaldab EARLÜ liikmete nimekirja, kus on ära toodud nende ülikoolis valitud eriala liikmeks oleku ajal.

1. Rahvasteliit

1.1 Asutamine ja tegevus

Esimese maailmasõja valguses otsis rahvusvaheline üldsus võimalusi, kuidas tulevikus esile kerkivaid vaidlusi rahumeelselt lahendada. Kõige prominentsemad olid plaanid, mis tuginesid soovile jätkata 1899. ja 1907. aastal toimunud Haagi rahukonverentsidel alustatud. Need hõlmasid endas rahvusvaheliste seaduste loomist, drastilisi uuendusi militaarvaldkonnas ning vaidluste lahendamist arbitraaži korras.²³

Haagi rahukonverents võib pidada rahvusvahelise õiguse maailmaõiguseks muundumiseks. Kui varasemalt oli maailm Euroopa-keskne, siis Haagi konverents muutis seda tendentsi. Nimelt osalesid seal lisaks Euroopa riikide ja USA esindajatele ka näiteks Jaapani ja Hiina esindajad. See aga tähendas, et Haagi rahukonverents oli esimene üleilmne konverents.²⁴ Konverentside peamiseks tähtsuseks võib pidada asjaolu, et need näitasid, et rahvusvahelisi probleeme oli juba võimalik diplomaatilistel konverentsidel arutada. Seega tehti esimesed sammud püsiva rahu saavutamise suunas.²⁵

Konverentsil paika pandud rahvusvaheliste välispoliitiliste eesmärkide valguses kerkis esile peamiselt kaks arvamusrühmi: ühelt poolt legalistid, kelle arvamusel rahvusvahelist õigust peavad kaitsma seadused ning teisena need, kes rõhutasid, et tuginema peab poliitilisele arvamusele. Kuigi jäädi eriarvamusele, olid mõlemad nõus, et rahvusvahelise õiguse ja rahu hoidmiseks oli vajalik luua organisatsioon, mis muudaks rahvusvaheliste seaduste rikkumise nii võimatuks kui vähegi võimalik. Muutuse tõi Esimene maailmasõda, mis pehendas seaduste pooldajate vaateid olulisel määral ning lähendas nende vaateid poliitilise koolkonna pooldajatele.²⁶

Samas määras ka sõda rahu propageerivate organisatsioonide populaarsuse tõusu. Sõja ajal loodi mitmetes riikides hulgaliselt organisatsioone rahukava väljatöötamiseks ning selle aluseks olevate põhimõtete propageerimiseks. Ilmekaks näiteks olid Rahvusvaheline Ühing Kestva Rahu Tagamiseks, (pr *Association internationale pour la paix durable*) Euroopas ja Rahu Tagamise Ühing (ing *League to Enforce Peace*) USAs. Nimetatud organisatsioonidel on

²³ Wertheim, 2012.

²⁴ Schlichtmann, 2003.

²⁵ Kaasik. 1933. Lk 10.

²⁶ Wertheim, 2012.

oluline roll Rahvasteliidu asutamise juures.²⁷ Seda just rahu ideede propageerimise tõttu. Nende organisatsioonide koostatud kavad ja ideed valmistasid ette pinnase Rahvasteliidu rajamiseks.

Rahvasteliidu loomine sai uue hoo pärast I maailmasõja lõppu Pariisi rahukonverentsil. USA ja Suurbritannia olid loonud oma nägemuse tulevases organisatsioonist. USA toonase presidendi Woodrow Wilsoni kuulsa 14 teesist koosneva kava ja Suurbritannia kava ühendamisel saadud Rahvasteliidu loomise kava sai läbirääkimiste aluseks.²⁸ Kava töötasid välja peamiselt Wilson USA esindajana, Georges Clemenceau Prantsusmaa esindajana ja David Lloyd George Suurbritannia esindajana.²⁹

Läbirääkimiste tulemusena koostati Rahvasteliidu põhikiri, mis lisati Versailles' rahulepingule. Leping kirjutati alla 28.juunil 1919. Rahvasteliidu pakt jõustus ametlikult 10. jaanuaril 1920, pärast ratifitseerimist.³⁰ Rahvasteliidu asutajaliikmeteks olid: Põhja-Ameerika Ühendriigid, Belgia, Brasiilia, Suurbritannia, Austraalia, India, Kanada, Lõuna-Aafrika, Uus-Meremaa, Libeeria, Ecuador, Kreeka, Haiti, Saudi-Araabia (tollal Hedžas), Hiina, Honduras, Itaalia, Jaapan, Jugoslaavia, Kuuba, Nicaragua, Panama, Peruu, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rumeenia, Siiam (Tai), Tšehhoslovakkia ja Uruguai.³¹

Kuigi Ameerika Ühendriikide president Wilson oli üheks Rahvasteliidu plaani väljatöötajaks ja algatajaks, ei ratifitseerinud ega liitunud Ameerika Ühendriigid Rahvasteliiduga. Kuigi Rahvasteliidul oli USAs tugev poolehoid, suutis opositsioon maalida liidust kui mõttetult kuluka ettevõtmise pildi. Eelnõu hääletati Senatis maha ja nii ei liitunudki USA kunagi Rahvasteliiduga.³²

Kokku oli liidul tipphetkel, so 1934-1935, 58 liiget, algusest kuni liidu lagunemiseni 1946. aastal olid liidus 23 riiki.³³

²⁷ Kaasik. 1933. Lk 12.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ US. Department of State: Office of the Historian: The League of Nations. <https://history.state.gov/milestones/1914-1920/league> (10.04.2016).

³⁰ Kaasik. 1933. Lk 12.

³¹ Kaasik. 1933 Lisa:I Rahvasteliidu Pakt.

³² US. Department of State: Office of the Historian: The League of Nations <https://history.state.gov/milestones/1914-1920/league> (10.04.2016).

³³ National Membership of the League of Nations. <http://www.indiana.edu/~league/nationalmember.htm> (09.04.2016).

Rahvasteliit oli institutsionaalselt keerulise ülesehitusega, see koosnes täiskogust, nõukogust ja oli toetatud veel ka rahvusvahelise alalise kohtu poolt, mis toimis kui iseseisev kohtuvõim. Lisaks kolmele peamisele organile lisandusid ka sekretariaat ja mitmed abiorganid, nagu näiteks Rahvusvaheline Tööorganisatsioon, vähemuste komisjonid.³⁴

Olulist osa etendasid Rahvasteliidu ideede edendamisel autonoomsed organisatsioonid (on ka kasutatud mõistet instituut institutsiooni mõttes). Need olid enamasti liikmesriikides loodud organisatsioonid, mis osaliselt allusid Rahvasteliidule kui autonoomsed ühendused. Tegemist oli küllaltki iseseisvate institutsioonidega, mille rahastus pärines asutajariigilt või riikidelt. Neil oli küll teatav õiguslik side Rahvasteliiduga, mis väljendus näiteks aruandluskohustuses ning kohustuses tegeleda Rahvasteliidu poolt määratud küsimustega.³⁵ Kirjeldatud alluvussuhtega olid näiteks hariduse ja intellektuaalse (vaimse) koostöö valdkonda hõlmavad ühendused, mis oma olemuse tõttu ei vajanud ranget regulatsiooni, sest see oleks võinud nende tegevust liialt pärssida.

Üheks selliseks institutsiooniks oli Rahvusvahelise Vaimse Koostöö Instituut, mis oli asutatud Prantsuse valitsuse poolt 1924. aastal, peakorteriga Pariisis. Ta oli sõltuvuses Rahvasteliidu Vaimse Koostöö Komisjonist. Instituut esitas vaimse koostöö komisjonile ettepanekuid ja samas lahendas sealt saadud küsimusi ning täitis komisjoni soovitusi.³⁶ Komisjon ise oli ellu kutsutud 1922. aastal, tegemist oli Rahvasteliidu alalise komisjoniga, mille üheks olulisemaks kohustuseks oli ülikoolide ette kerkinud probleemidele tähelepanu juhtimine. Selle ülesande täitmiseks peeti oluliseks ülikoolide vahelise koostöö arendamist rahvusvahelises mõõtnes. Komisjoni näol oli tegemist nõ vahendava lüliga, sest komisjonil polnud ei ressursi ega kompetentsi valdkonda oluliselt reguleerida.³⁷ Võib väita, et komisjoni eesmärk oli vaid üldsõnaliselt probleemidele tähelepanu juhtida. Tegelikkuses sõltus ülikoolidevaheline suhtlus enamasti ülikoolist endast, st selle võimalustest ja tuntutest akadeemilises maailmas.

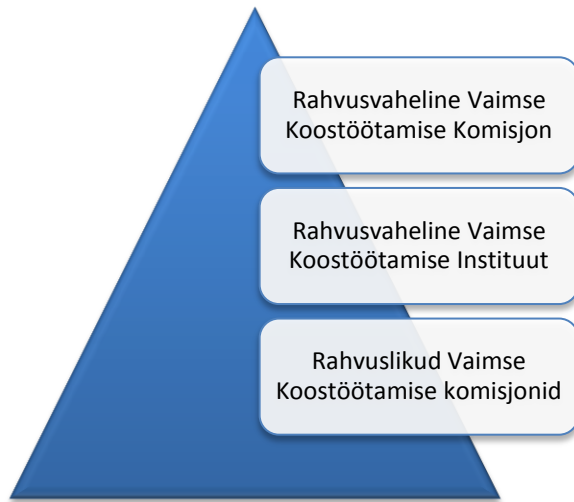
Rahvusvahelise Vaimse Koostöö Instituudile aga allusid omakorda rahvuslikud koostöö komisjonid (joonis 1.1).

³⁴ Wilson, Peter, 2015 Leonard Woolf, the League of Nations and Peace Between the Wars The Political Quarterly, Vol 86, Nr 4. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-923X.12192/epdf> (10.04.2016)

³⁵ Kaasik. 1933. Lk 71-72

³⁶ Kaasik. 1933. Lk 72

³⁷ Kaasik. 1936: *Rahvasteliidu Vaimse koostöö komisjon ja ülikoolid*. Üliõpilasleht nr. 3 36 Lk 73

Joonis 1. Rahvusvaheline Vaimne Koostöö, institutsioonide süsteem

Vaimse koostöö sfääri ülesandeks oli kaasa aidata Rahvasteliidu peamise eesmärgi, maailmarahu saavutamisele. Eesmärgi saavutamise viisiks oli rahvusvahelise koostöö arendamine tutvustades erinevate rahvaste kultuuri ja tsivilisatsioone. Vaimse koostöö pinnal toetati teadustegevust, kunsti ja kirjandust. Institutsioonide ülesanded olid järgmised: ³⁸

- Erinevates riikides vaimsetel elualadel, so kultuur, teadus, haridus, töötavate isikutega kontakti loomine ning arvamused avaldamise võimaldamine.
- Koostöö võimaldamine ja arendamine vaimsetel elualadel tegutsevate organisatsioonide vahel.
- Vaimse töö tulemuste levitamine.
- Intellektuaalse õiguse rahvusvaheline kehtestamine.
- Rahvasteliidu eesmärkide ja tegevuse lähem tutvustamine kohtadel.

Rahvusvahelise Vaimse Koostöö institutsioonide tegevuskava oli küll suurejooneline, kuid sealjuures üldsõnaline. Tegelikult haakus, isegi kooperis, institutsioonide kava ülikoolide, teaduste akadeemiate, seltside või teiste teadusühenduste juba välja kujunenud teadussidemete traditsioonidega.

Vaimse koostöö prioriteetseimaks valdkonnaks oli hariduse ja pedagoogika (kasvatusteaduse) probleemid. Hariduse olulisust rõhutati, sest oldi seisukohal, et maailmarahu saavutamiseks

³⁸ Puksov, Ferdinand, 1935. Rahvusvahelise vaimse koostöötamise instituudid ja nende tegevus 1932-1933. Tartu Ülikool: Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis). C, Annales. XVI – XVIII Lk 2-3.

on vajalik muuta inimeste suhtumist fundamentaalselt. Seega oli hariduse eesmärgiks kasvatada uus põlvkond, kes võitleks rahu eest.³⁹

Haridus- ja kasvatustemaatikaga tegeletigi üsna vilkalt. Välja anti pedagoogika alast kirjandust, peeti koosolekuid, konverentse, kus tutvustati erinevate maade koolisüsteemi. Ringkäikudel suheldi otse õpilaste, pedagoogide ja erinevate kasvatusasutustega. Sealjuures peeti eriti oluliseks ikka Rahvasteliidu põhimõtete tutvustamist, seda kõikides kooliastmetes. Propagandaürituste kõrval tuleb siiski tulemuslikuks pidada üliõpilaste toetamist stipendiumidega ning võimaluste pakkumist õppida vahetusüliõpilasena.⁴⁰

Ka Eestis loodi kohalik vaimse koostöö komisjon: Eesti Rahvusliku Vaimse Koostöö Komisjon. Komisjon loodi 1924 aastal Tartu Ülikooli Nõukogus, asutajaliikmeteks olid Tartu Ülikooli rektor professor Johan Kõpp, professorid Paul Kogerman, Ants Piip, Ludvig Puusepp ja Gustav Suits. Vaimse koostöö komisjoni tegevus algas 1929.⁴¹

Eestis loodud komisjonis keskenduti eelkõige võõrkeelte õpetamise küsimusele. Teatavasti puhkes sarnane poleemika Eestis 1930. aastate alguses. Selle juhatas sisse ajakirja *Looming* korraldatud ankeet kultuuripoliitilisest suunast. Loomeisikutel, avaliku elu tegelastel ning mõnel Tartu ülikooli õppejõul paluti muuhulgas avaldada arvamust võõrkeele küsimuses, st milliste võõrkeelte õppimist-valdamist peavad nad oluliseks, mis keelt sooviksid nad näha esimese võõrkeelena koolis. Loomingule antud vastused seadsid esikohale inglise keele.⁴² Seega rahvusliku vaimse koostöö komisjoni eesmärk oli vähemalt võõrkeele küsimuses seotud avalikkuse ette tõstatatud probleemiga.

Eesti Rahvusliku Vaimse Koostöö Komisjonis kõneldi veel Eesti Teaduste Akadeemia rajamise mõttest. Teaduste akadeemia aitaks kaasa teadusühendustega sidemete loomisele, samuti üliõpilaste ja õppejõudude välisvahetustele. Vajalikus peeti pedagoogilise keskuse loomist. Muidugi mõista propageeriti Rahvasteliidu põhimõtteid avalikkuses ja õppiva noorsoo seas.⁴³

³⁹ Laqua, David, 2011. *Transnational intellectual cooperation, the League of Nations, and the problem of order* Journal of Global History. <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=8297609> (05.04.2016).

⁴⁰ Puksov. 1935. Lk 9-11.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Ankeet kultuuripoliitilisest välisorientatsioonist. *Looming* nr 8, 9,10, 1933, nr 1, 1934. Sõjaeelse Eesti esseistika ja kirjanduskriitika »Blog Archive« Ankeet kultuuripoliitilisest välisorientatsioonist <http://www.kirjandusarhiiv.net>. Külastatud 15.04.2016.

⁴³ Puksov. 1935. Lk 4-5.

1.1.1 Institutsioonid

Rahvasteliidu ideede propageerimiseks asutati mitmeid ühinguid ja organisatsioone. Loodud ühingute tegevust koordineeris Rahvasteliidu Ühingute Föderatsioon (ka Rahvasteliidu Rahvusvaheline Unioon, ingl. International Federation of League of Nations Societies, pr. Union internationale des Associations pour la Société des Nations). Organisatsioon loodi 1919 olemasolevate riiklike organisatsioonide ühise koostöö tulemusena. Algatajateks peamiselt USA, Briti ja Prantsuse ühingud. Ühingusse pidi kuuluma igast Rahvasteliidu liikmesriigist vaid üks riiklik liit, mis omakorda koordineeris riigisiseste ühingute tegevust. Nii taheti säilitada ühingu operatiivsus ning sarnasus Rahvasteliiduga.

Tegemist oli organisatsiooniga, mis koondas kõik rahvuslikud Rahvasteliidu ühingud ühe juhtimise alla, et koostöös eesmärke paremini saavutada.⁴⁴ Organisatsiooni eesmärgiks oli Rahvasteliidu ideede propageerimine liikmesriikides. Föderatsiooni on peetud maailmasõdade vahel tegutsenud suurimaks valitsustest sõltumatuks rahvusvaheliseks maailmarahu eest võitlevaks organisatsiooniks.⁴⁵

Rahvasteliidu Ühingute Föderatsioon kasutas oma eesmärkide täitmiseks erinevaid meetodeid, alustades kirjutiste välja andmisega ja konverentside korraldamisega, lõpetades riikides, kus veel ei eksisteerinud Rahvasteliidu ühinguid, aitas vast loodud organisatsioon neid luua ning julgustas olemasolevaid riiklikke ühinguid liituma ning moodustama riiklikke katusorganisatsioone.⁴⁶

1923 aastal juhtis seda ühendust Theodore Ruysen, prantsuse filosoof.⁴⁷ Theodore Ruysen (11.08.1868 – 05.05.1967) oli sündinud Clissonis Prantsusmaal. Ta oli lõpetanud Bordeaux' i Ülikooli. Tuli hingelise patsifistina tegutses Ruysen aktiivselt rahu eest võitlevates organisatsioonides. Enne Rahvasteliidu Ühingute Föderatsiooni oli ta olnud organisatsiooni „Rahu Seaduse Abil“ (Association de la paix par le droit) juht. Tegemist oli Prantsusmaal

⁴⁴ 16.06.1923 *Rahvasteliidu ühingute uniooni kongress on 24.-27. juunil*. Postimees nr 157.

⁴⁵ Davies, Andrew Robert Tudor, 2012. *Internationalism in a Divided World: The Experience of the International Federation of League of Nations Societies, 1919–1939* Peace & Change. Kättesaadav: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0130.2011.00744.x/pdf> (vaadatud 20.04.2016).

⁴⁶ *Ibid*

⁴⁷ 25. 05. 1923 *Rahvasteliidu ühingud ja praegune rahvusvaheline seisukord*. Postimees nr 135.

tuntuima rahu eest võitlejate ühendusega. Ryussen nomineeriti pikaajalise panuse eest rahu tagamise ning desarmeerimise propageerimise eest Nobeli preemia. ⁴⁸

1.1.2 Üliõpilasühingud

Üliõpilasühingute tegevust koordineeris Rahvusvaheline Õpilasühingute Komitee, mis asutati 1926. aastal Genfis. Komitee peamisteks eesmärkideks oli õpilasi, peamiselt siiski üliõpilasi, puudutavate küsimuste arutamine, õpilaste olukorra parendamine ning üliõpilaste, ülikoolide ja õppejõudude vahelise rahvusvahelise koostöö edendamine. Ühingu motoks oli: õpilaste jaoks, õpilaste poolt!⁴⁹ See tähendas, et õpilaste jaoks olulisi küsimusi peaksid arutama need, kes olukorraga on kõige paremini tuttavad, seega siis õpilased ise. Seega moodustuski komitee erinevatest üliõpilasühingutest ning seeläbi üliõpilastest endast.

Rahvusvaheline Õpilasühingute komitee oli koordineeriv ja vahendav ühing, mis ühtlasi juhendas oma liikmete tegevust kohalikul tasemel ning, mille kaudu püüti parendada kooli- ja üliõpilaselu. Peamiseks töötulemuseks võib pidada üliõpilasvahetuse programmi loomist võimaldamaks üliõpilastel laiendada silmaringi välismaal ning omandada teiste maade ülikoolides uusi õpikogemusi. Üliõpilaste liikumisvabaduse tagamiseks asutati rahvusvaheline üliõpilaskaart (koostöös C.I.E.-ga). Sisse seati (üli-)õpilaste pressikaart, mida jagati üliõpilaste ajalehtede korrespondentidele-üliõpilastele. Pressikaart andis õiguse külastada üliõpilasüritusi, hankida üliõpilasi ja üliõpilasühendusi puudutavat informatsiooni, tutvuda üliõpilaste kaitset ja õigusi hõlmava informatsiooniga kohtadel. Rahvusvahelise Õpilasühingute Komitee probleemide ringi kuulus noorte haritlaste töötuse küsimus. Tööpuudus tudengite ja värskelt teaduskraadi saanute hulgas oli suur. Selle lahendamiseks tegi Rahvusvaheline Õpilasühingute Komitee koostööd Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni ja Rahvusvahelise Koostööorganisatsiooniga, lootuses leida või luua sel viisil uusi töökohti. Vähemtähtis pole asjaolu, et komitee esindas kõiki maailma õpilasi püüdes kaasa aidata väga paljude inimeste tuleviku kujunemisele.⁵⁰

⁴⁸ Nobelprize.org: Nomination Database: Théodore Eugène César Ryussen
<http://www.nobelprize.org/nomination/archive/show.php?id=5895> (05.05.2016).

⁴⁹ David A. W., 1995 The International Law of Youth Rights: Source Documents and Commentary: Martinus Nijhoff Publishers.

https://books.google.ee/books/about/The_International_Law_of_Youth_Rights.html?id=3kT3fTMoggIC&redir_esc=y (15.04.2016) Lk 76-78.

⁵⁰David. 1995. Lk 81-84.

Rahvusvahelisse Õpilasühingute Komiteesse kuulus omakorda Rahvusvaheline Akadeemiliste Rahvasteliidu Ühingute Liitu (pr *Federation Universitaire Internationale pour la Societe des Nations (F.U.I.)*, ing *International University Federation for the League of Nations*), mis oli nn katusorganisatsiooniks kõikidele Rahvasteliidu raames loodud üliõpilasühingutele. Rahvusvaheline Akadeemiliste Rahvasteliidu Ühingute Liit oli propagandaühing, mis selgitas eelkõige Rahvasteliidu eesmärke ja tegevust kuigi põhisuuniseks oli määratud siiski õpilaste probleemidega tegelemine kohalikul tasemel. Liidul olid sidemed Rahvasteliidu Ühingute Föderatsiooniga. Rahvusvaheline Akadeemiliste Rahvasteliidu Ühingute Liit oli oma tegevuses ettevaatlik, vältides konkreetsete seisukohtade võtmist poliitiliste küsimuste suhtes.⁵¹ Eestis loodav Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing astus Rahvusvaheline Akadeemiliste Rahvasteliidu Ühingute Liidu liikmeks.

Nii siis, Rahvusvaheline Akadeemiliste Rahvasteliidu Ühingu liikmeiks olid erinevad kohalikud akadeemilised ühingud. Nende tegevuse kohta on seni ilmunud ääretult vähe kirjutisi. Napid teated on näiteks kasutada Rootsist Uppsala üliõpilaste Rahvasteliidu ühenduse Uppsala Student Association for the League of Nations (rk *Uppsala Studentförening för Nationernas Förbund*), seega nime poolest Eestile sarnase ühenduse kohta. Uppsala ühing loodi 1925 aastal, olles Rootsist esimene akadeemiline Rahvasteliidu ühing. Hiljem lisandusid Stockholmi, Lundi ja Göteborgi ühingud, mis koondusid koos Uppsala ühinguga Rootsi Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingute Assosatsiooni (ing *Sweden's Academic Association for the United Nations*), mis omakorda kuulus Rahvusvaheline Akadeemiliste Rahvasteliidu Ühingute Liitu. 1939. aastal muutis Rootsi Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingute Assosatsioon oma nime; uueks nimeks sai Rootsi Akadeemiline Rahvusvaheliste Suhete Konföderatsioon (ing *Sweden's Academic Confederation for International Affairs*, rk *Sveriges Akademiska Förbund för Utrikespolitik*). Selge on üksnes see, et paljud akadeemilised ühingud lõpetasid oma tegevuses Teise maailmasõja alguses, teiste hulgas ka Rootsi riiklik ühing. Uppsala Akadeemiline Rahvasteliidu ühing peatas samuti oma tegevuse endisel kujul, tegevust jätkati küll muudetud nimega, so Uppsala rahvusvaheliste suhete assotsiatsiooni (ing *Uppsala Association of International Affairs*) nime all.⁵² Materjali Rahvasteliiduga seotud teiste ülikoolide akadeemiliste ühenduste kohta ei ole seni õnnestunud leida.

⁵¹ David. 1995. Lk 79.

⁵² Utrikespolitistika Föreningen Uppsala <http://www.ufuppsala.se/en/home-2> (06.04.2016).

1.2 Eesti astumine Rahvasteliitu

Eesti soov astuda Rahvasteliidu liikmeks tekkis juba siis kui Eesti alles võitles iseseisvuse eest. Soov realiseerus pärast Tartu Rahulepingu allakirjutamist. Asutav Kogu võttis 15. aprillil 1920. aastal vastu otsuse liituda Rahvasteliidu Paktiga. Peale otsuse vastuvõtmist teavitas Londonis resideeruv Ants Piip Rahvasteliidu peasekretäri soovist liiduga liituda. Eesti palvet arutati Liidu esimesel täiskogul, kuid Eesti veel ebaselge olukorra tõttu lükati palve esialgu tagasi.⁵³

Peamiseks probleemiks peeti Eesti lähedust Venemaaga, Rahvasteliidu Paktiga liitunud riigid kartsid, et Venemaa agressiooni korral tuleks riiki toetama hakata ning Balti riikide iseseisvust tunnustades võivad halveneda suhted Nõukogude Venemaaga.⁵⁴ Eesti sidus end Rahvasteliitu astudes rahvusvahelise koostööga, väikesel riigil tekkis võimalus võtta osa globaalsest poliitikast. Liit pakkus Eestile võimalust koguda välismaalt informatsiooni, luua kontakte, avardada majandustegevust. Vähemtähtis pole, et liit andis võimaluse Eestile end tutvustada. Eesti ei saanud küll liidult loodetud julgeolekugarantiisid, kuid see oli poliitilisi olusid arvestades paratamatu. Järgmisel suurokogul toetati Eesti liitumist suure häälteenamusega, sest teise suurokogu toimumise ajaks olid riigid Eestit *de jure* tunnustanud (26.01.1921). Eesti võeti Rahvasteliidu liikmeks 22.09.1921.⁵⁵

1.3 Rahvasteliidu tegevuse lõpetamine

Rahvasteliit eksisteeris 26 aastat, selle tegevus lõppes II maailmasõja algusega. Ametlikult lõpetati liidu tegevus 1946 aastal ÜRO asutamisega, mis oli Rahvasteliidu otsene järglane.

Rahvasteliitu peetakse radikaalseks eksperimendiks, seda seetõttu, et tegemist oli esimese maailma rahu eest võitleva organisatsiooniga. Enne selle loomist oli maailmarahu tagamise vajadust küll teadvustatud, kuid see kuulus pigem ulme valdkonda. Konkreetseid samme polnud kuni liidu loomiseni ette võetud.⁵⁶ Liidu loomise üheks tugevaks eelduseks oligi olnud I maailmasõda ning seeläbi tekkinud tugev vajadus rahu järele ning liberaalsete vaadete võidutsemine.⁵⁷

⁵³ Kaasik. 1933. Lk 22-23.

⁵⁴ Made. 1999. Lk 52-56.

⁵⁵ Made. 1999. Lk 56-61.

⁵⁶ Made. 1999. Lk 8.

⁵⁷ Wilson. 2015.

Rahvasteliit ei suutnud paljuski täita oma eesmärke. Läbikukkumise põhjusteks on peetud USA eemale jäämist, Prantsusmaa ja Suurbritannia liigset konservatiivsust ning teiste riikide erinevaid arusaamu liidu tegevusest. Prantslased nägid Rahvasteliidus organisatsiooni, mis viib ellu rahulepingu tingimusi, täpsemalt jälgib rahulepingus kindlaks määratud territoriaalsete õiguste säilimist. Britid nägid liitu kui organisatsiooni, mis võitleb sõja vastu, organisatsiooni peamiseks eesmärgiks pidi olema tülide rahumeelne lahendamine. Nõrgemad ja väiksemad riigid nägid Rahvasteliitu organisatsioonina, mis edendab riikidevahelist suhtlust ja koostööd. Neile ei olnud oluline poliitika, vaid pigem sotsiaalne ning majanduslik areng ja koostöö.⁵⁸ Käesoleva lõputöö seisukohast on oluline märkida, et Rahvasteliit rajas aluse rahvusvahelise vaimse koostöö organisatsioonile, muutis oluliselt rahvusvaheliste suhete praktikat, mõjutas avalikku arvamust ja mittepoliitilisi valdkondi, eelkõige kultuuri ja haridust ning kujundas rahvusvahelisi õigusnorme.⁵⁹

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Made. 1999. Lk 7-9.

2. Rahvasteliidu vaimse koostöö ühingud ja seltsid Eestis

2.1 Eestis tegutsenud Rahvasteliidu ühinguid

Eestis tegutses peale antud töös käsitlemist leidva EARLÜ ka teisi Rahvasteliidu ühinguid, kuna aga teised ühingud polnud edukad (või ei lubatud neid üldse registreerida), on mõtekas kirjeldada siinkohal vaid ühte ühingut.

Selleks oli esimene ja ühtlasi ka kõige pikaajalisem Rahvasteliidu ühing - Eesti Rahvasteliidu Ühing. See asutati 23.11.1919, asutajateks olid Otto Strandman, Ado Birk ja Ado Anderkopp, hiljem juhtisid ühingut Johan Laidoner, Ants Piip ja Georg Meri. Ühingu eesmärgiks oli Rahvasteliidu mõtte arendamine ja levitamine ning liidu tegelikule elluviimisele kaasaaitamine.

Peamine rõhk oli liidu ja rahvusvaheliste suhete alaste loengute, sidemetele sarnaste ühingutega välismaal ja Rahvasteliidu Ühingute Föderatsiooniga ning rahvusvahelistel konverentsidel osalemisele. Kuigi ühing tegutses peamiselt Tallinnas, oli sellel ka Tartu haru: Tartu Rahvasteliidu Selts.⁶⁰ Ühing kuulus Rahvasteliidu Ühingute Föderatsiooni.

Eesti Rahvasteliidu Ühingu õigusjärglasena asutati 1937. aastal Ants Piibu ettepanekul Eesti Välissuhete Ühing. Ühingu esimeheks sai A. Piip, asutajaliikmed olid näiteks: A. Rei, H. Tammer, K. Sirkel, P. Kann, K. Korel ja N. Kaasik.⁶¹ Loodud ühingu liikmeskonnas olid enamuses samad Eesti Rahvasteliidu Ühingu liikmed. Ühing koondas välispoliitilistest probleemidest huvitatud ja välispoliitika alal töötavad isikud. Ühing liitus samuti Rahvasteliidu Ühingute Föderatsiooniga. Ühingu asutamiskoosolekust võttis osa sel ajal Tallinnas viibinud Rahvasteliidu Ühingute Föderatsiooni peasekretär Theodore Ruyssein.⁶² Ruysseini osavõtt kohaliku ühingu loomisest oli olulise tähtsusega, sest näitas, et ka uus liit on Rahvasteliidu poolt heaks kiidetud ning jätkab Rahvasteliidu põhimõtete edasiandmist. Muutunud oli vaid nimi, mitte sisu. Uue ühingu „eluiga“ jäi aga lühikeseks.

Rahvasteliidu ühingu tegevus Eestis lõpetati seoses 19. aprillil 1938 Riigihoidja dekreediga kehtima hakanud ühingute ja nende liitude seadusega. Seaduse § 7 annab küll loa liitude

⁶⁰ Made. 1999: Lk 83-84.

⁶¹ 01.12.1937 *Eesti astub Rahvasteliidu Ühingute uniooni liikmeks: Asutati Eesti välissuhete ühing*. Järva Teataja nr. 141.

⁶² 26.05.1937 *Asutatakse Välissuhete Ühing* Postimees nr 139.

välisriikide organisatsioonidega suhelda ja koostööd teha, kuid alluvussuhted olid lubatud vaid Siseministeeriumi eriloal.⁶³

Eestis tegutsenud Rahvasteliidu ühingud kuulusid omakorda rahvusvahelistesse liitudesse, olles nendega alluvussuhtes, see aga polnud uue seaduse kohaselt lubatud. Uus seadus reguleeris liitude ja ühingute tegevust rangelt ning muutis ühingute tegevuse olulisemalt keerulisemaks. Näiteks oli kohustus teavitada politseiprefekti ühingu asutamisest, koosolekutest ja muudest suurematest sündmustest, vastasel korral oli prefektil õigus liidu tegevus poleks aastaks sulgeda.

⁶³ Eesti Riigiarhiiv, fond 31 Riigikantselei, nimistu 3, säilik 2832 Ühingute ja nende liitude seadus 13.04.1938-20.04.1938. Siseministri esitatud määruste ja seadluste eelnõu. Saaga 2.3.13, www.ra.ee Külastatud 15.04.2016. Ühingute ja Liitude seadus § 7.

3. Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu asutamine

Tõuke Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu loomiseks andis Rahvusvahelise Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu sekretär jurist Sven Gullström.⁶⁴ Gullström külastas aprillis 1926 Eestit ja tutvustas Rahvasteliidu ühingute tegevust ning õhutas ka siin akadeemilise rahvasteliidu ühingu loomist käsile võtma. Ta rõhutas, et senini mujal loodud ühingud on enamasti suure liikmeskonnaga ning autoriteetsed. Vähem olulisem polnud fakt, et Gullströmi sõnul said akadeemilised ühingud saata iga liidu istungijärgu ajaks, selle kulul oma liikmeid Rahvasteliidu töö ja korraldusega tutvuma. Ühingute liiketele korraldati pealegi tasuta mitmesuguseid kursusi.⁶⁵

Tartu Ülikooli tudengid pidasid ideed heaks ja asusid kohe sama aasta aprillis ühingu moodustama. Ühingu asutamisega oli nähtavasti kiire, sest varsti pidi Genfis toimuma Rahvasteliidu konverents, selle raames mitmesugused kursused. Kursustele oodati peamiselt prantsuse keelt kõnelevaid Rahvasteliidu ühingute liikmeid. Tartu üliõpilased soovisid Genfi saata oma esindaja.⁶⁶

Ühingu asutamise ja esimese koosoleku kohta puudub lähem teave koosolekust osavõtjate ning päevakorrapunktide kohta. Postimehe artikli andmetel valiti esimesel koosolekul ajutine juhatus, keda samas volitati alustama põhikirja väljatöötamisega. Ajutine juhatus kutsus 4. maiks 1926 kokku üldkoosoleku, et arutada ühingu põhikirja projekti ning ühtlasi panna paika ühingu asutamise detailid. Nimetatud kahe sündmuse kohta leidub vihjeid vaid ühes allikas, so Postimehes.⁶⁷

Juhatuse esimene ametlik koosolek oli fikseeritud juba täpselt, see toimus 5. mail. 1926 algusega kell 12.15. Juhatuse koosolek lõppes kell 13.45. Juhatuse koosolek toimus erakorteris, juhatus liikme Arnold Prüüsi kodus Tartus Tiigi tänav 19. Kohal olid Arnold Prüüs, Kaljula Teder, Valter Kotsar ja Helene Eichvald. Koosolekut juhatas Arnold Prüüs ja protokollis Kaljula Teder. Koosoleku peateemaks oli loodava ühingu põhikirja lõplik

⁶⁴ Sven Viktor Gullström (1901-1997) õppis Stockholmis või Uppsalas õigusteadust, oli 1925-1927 Ligue de la Cooperation Intulectuelle des Nations sekretär. 1930. aastast advokaat. Napid andmed „Alla sökträffar för Hakan Gullström“ <http://www.search.ancestry.se>. (4.05.2016).

⁶⁵ 30.04.1926 *Rahvusvahelise koostöö arendamisest*. Postimees nr. 115.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.*

redigeerimine ning liikmete vastuvõtmisega seotud küsimused.⁶⁸ Arhiiviallikad ei sisalda koosolekul toimunud arutelu.

Koosolekule järgneval päeval esitati juba valmis põhikiri koos esimeste liikmete nimekirjaga Tartu Ülikooli valitsusele. Koos juhatusega kuulus loodavasse ühingusse 12 asutajaliiget, põhikirjale olid alla kirjutanud nii siis kõik 12 asutajaliiget. Asutajaliikmeiks loeti: Arnold Prüüs (asutajaliikmete poolt valiti ühingu esimeheks), Kaljula Teder (asus laekahoidja ülesandeid täitma) Valter Kotsar, Helene Eichvald, Marta Sauga, Richard Antik, Adolf Kauts, Gustav Eisen, Bernhard Ingel, Elmar Kuklane, Robert Samarüütel ja Elise Käer. Tartu Ülikooli seadusega ette nähtud korras registreeriti Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing Tartu Ülikooli juures 14.05.1926.

Ühingu peamisteks eestvedajateks olid neli esimest juhatuse liiget. Järgnevalt neist veidi lähemalt, kasutades peamiselt Album Academicum 1918-1944 andmeid.⁶⁹

Arnold Friedrich Prüüs (matrikli nr 728, sünd 23.05.1897) oli kaupmees Jaan Prüüsi poeg. Ta õppis Tartu Ülikoolis arstiteadust. Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu asutamise ajal oli ta Üliõpilaskonna Edustuse esimees. Prüüs valiti üliõpilaskonna esimeheks 05.02.1926 toimunud valimistel küllaltki üksmeelselt (21 poolthäält 27st).⁷⁰ Prüüsi seostatakse rohkem Eesti Üliõpilaste Seltsiga. Tartu Ülikooli lõpetas Prüüs 1929. aastal. Õpingute ajal tegutses ta ehitus- ja majatarvete turustajana, pärast studiumit erialasele tööle ei siirdunud. Prüüs arreteeriti 1941 aastal Konguta vallas, ta suri vangistuses Sverdlovski oblastis 1942. aastal.

Kaljula Tedder/Kalju Teder (matrikli nr 5579, sünd 09.09.1905) oli kooliõpetaja Jakob Tederi, poeg. Ta õppis aastatel 1913–1916 Pihkva eesti algkoolis, 1913–1916 Pihkva reaalkoolis ja 1918–1924 Võru Poeglaste Gümnaasiumis. Aastatel 1924–1936 õppis ta Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas. Ka tema oli Eesti Üliõpilaste Seltsi liige (1924). Teder oli tegev ajakirjanikuna, seda juba ülikooliõpingute ajal alustades 1926. aastal „Päevalehe“ Tartu esindajana. Peagi sai temast „Postimehe“ toimetuse liige Tartus ja Tallinnas (1927-1929), 1929. aastast alates kuni arreteerimiseni 1941 aastal „Päevalehe“ toimetaja. Eestisse jõudis ta tagasi 1961 aastal. Kaljula Teder oli enim tuntud fotograafia ja koduloo- alaste uurimuste poolest.

⁶⁸ EAA. 2100.19.104 EARLÜ protokoll nr 1.

⁶⁹ Album Academicum 1918-1944. Tartu 1994. <http://www.ra.ee/apps/andmed/index.php/site/aaat> Külastatud 01.05.2016.

⁷⁰ 07.02.1926 *Üksmeelne koostöö üliõpilaskonnas*. Postimees nr. 37.

Valter Kotsar (matrikli nr 3335, sünd 10.04.1903) oli ajakirjaniku Kustas Kotsari, poeg. Tartu Ülikoolis õppis Valter Kotsar 1922-1923 õigusteaduskonna kaubandusosakonnas, pärast mida suunduti aastaks Saksamaale Leipzigi kaubanduskooli. 1924. aastal naasis Kotsar Tartu Ülikooli, kuid siis juba majandusteaduskonda, mille lõpetas 1926. aastal. Kotsar jätkas õpinguid ka õigusteaduskonnas, mille ta lõpetas 1927. aastal. 1926. aastast alates oli Kotsar tegev konsulaarteenistuses, ta oli Eesti Vabariigi Riia saatkonna ametnik, Bordeaux' konsulaadi sekretär, asekonsul Antverpenis ja Leningradis, atašee Berliinis, Välisministeeriumi sekretär ja konsulaarbüroo juhi kohatäitja. 1935.a. oli Eesti delegatsiooni juht Rahvasteliidu täiskogu istungjärgul ning alates 1938 Eesti Vabariigi saatkonna sekretär. 1944 lahkus Kotsar Rootsi, kus ta 1976. aastal suri.

Helene Eichvald (matrikli nr 992, sünd 03.03.1901) oli kaupmehe Vidrik Eichvaldi, tütar. Ta oli pärit Tartust ning oli lõpetanud 1920. aastal Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi, pärast kooli lõppu astus ta Tartu Ülikooli keemiat õppima. Helene oli Eesti Naisüliõpilaste Seltsi „Ilmatar“ liige. Ülikooli lõpetas Eichvald 1933. aastal. Teadaolevail andmeil suri Helene Eichwald 1961. aastal.

Neli asutajaliiget olid erinevas vanuses (Prüüs 29, Teder 21, Kotsar 23, Eichvald 25), erinevatelt erialadelt (kuigi Kotsar ja Teder olid seotud õigusteaduskonnaga) ning ei õppinud nad ühel ajal. Samas võib väita, et tõenäoliselt ühendas noori inimesi tõsine huvi rahvusvaheliste suhete ja organisatsioonide vastu. Oluliseks tõukejõuks Rahvasteliiduga seotud ühenduse asutamiseks võib pidada võimalust osaleda üliõpilasvahetusprogrammis. Tederi puhul oli huvi seotud ajakirjandusega, andis ju välispoliitika ja Rahvasteliit kirjutamiseks inspiratsiooni. Tema kaasamine oli ühingu jaoks üsna oluline, sest loodava ühingu üks põhilistest väljunditest oli esialgu rahvusvaheline kirjavahetus. Tederist saigi ühingu kirjatoimetaja. Ka ei saa mainimata jätta noorte huvi reisimise vastu, mis oli kindlasti veel üheks ajendiks (liidu poolt lubatud kursused). Võimalik, et ühing lootis Rahvasteliidu kaudu tutvustada Eesti üliõpilaskonda.

Üsna tõenäoline, et Prüüs üliõpilaskonna esimehena oli tutvunud juba varem Sven Gullströmi ja Stockholmi ja Uppsala üliõpilasliidritega. Eesti reisil võis Gullström jagada rootsi üliõpilaste kogemusi, temalt kogutud informatsioonist saadi Tartuski innustust luua ühing. Küllap toimuski EARLÜ asutamine suuresti just Prüüsi algatusel, kes kaasas tegevusse asjast huvitatuid.

Eesti akadeemilise ühingu üheks peamiseks eeskujuks tuleb pidada nii siis Rootsi Uppsala ülikooli juures toiminud Rahvasteliidu ühingu. Sven Gullström oli seotud Uppsala ühinguga, seega võib eeldada, et just see ühing võeti Tartus kavandatava ühenduse loomisel aluseks. Seniste allikate alusel jääb selgusetuks, miks kasutati ühingu nimetuses „Eesti“, mitte Tartu. Allikatele tuginemata võiks ju spekuloida, et selle põhjuseks võis olla ühingu liikmete üllas soov ärgitada ühendusega ühinema gümnaasiumiõpilasi, kutseõppeasutuste õpilasi jt, nõ kõiki, kellel oli huvi maailmakodanikuks olemise vastu.

Vastloodud ühingu põhieesmärgiks seati üliõpilaskonnas huvi äratamine Rahvasteliidu tegevuse suhtes.⁷¹ Loodud Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing oli Rahvusvahelise Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingute Liidu (F.U.I.) liige olles selle ees aruandekohustuslik ning täites organisatsiooni poolt antud ülesandeid.⁷²

3.1 Ühingu põhikiri

Vastloodud ühingu põhikiri koosnes seitsmest peatükist, mis olid järgnevad (vt ka Lisa 1).

1. Ühingu ülesanne

Koosnes kahest paragrahvist (1-2), mis sätestasid ühingu eesmärgi, tegevuse ja töökorralduse.

Ühingu eesmärkide täitmiseks sooviti korraldada Rahvasteliidu ja ka muude välispoliitiliste teemade kohta arutelusid, koostada ettekandeid ja referaate. Hankida erialast kirjandust, avaldada väljaandeid, luua sidemeid sarnaste organisatsioonide ja liitudega ning võimaldada liikmetel osavõttu Rahvasteliidu istungite ajal toimuvatest kursustest.

2. Ühingu õiguslik ja majanduslik seis

Koosnes kolmest paragrahvist (§ 3-5), mis sätestasid ühingu kuuluvuse Tartu Ülikooli juurde ning Rahvusvahelise Akadeemiliste Rahvasteliidu Ühingute Liitu. Lisaks oli selles paragrahvis sätestatud ühingu tuluallikas. Sissetulek koosnes liikmemaksust, toetustest ja annetustest.

3. Ühingu liikmed, nende õigused ja kohustused

⁷¹ EAA.2100.19.105 Ühingu põhikiri § 1.

⁷² EAA.2100.19.105 Ühingu põhikiri § 4.

Koosnes kaheksast paragrahvist (§ 6-13), mis sätestasid liikmelisuse põhimõtte ning nende õigused ja kohustused.

Asutatud ühingul olid tegev-, toetaja- ja auliikmed. Ühingu tegevliikmeteks võisid olla kõik Tartu Ülikooli üliõpilased, kes esitasid selleks sooviavalduse. Toetajaliikmeteks võisid kandideerida kõik ülikooliharidust omavad Rahvasteliidust huvitatud inimesed. Auliikmeteks võis valida tunnustatud teadlasi ja poliitikuid, Eestist ja välismaalt. Tegev- ja toetajaliikmed olid kohustatud tasuma liikmemaksu, auliikmed olid maksust vabastatud.

Liikmed võeti vastu olenevalt staatusest, kas juhatuse või üldkoosoleku poolt, ühingust võis lahkuda kas omal soovil, või siis ebakohase käitumise korral ka juhatuse ettepanekul 2/3 üldkoosoleku häälteenamusega.

4. Ühingu koosolekud

Peatükk koosnes neljast paragrahvist (§ 14-17), mis selgitasid ühingu koosolekute ja koosviibimiste olemust, korraldust ja tähtsust.

Ühingu kõrgeimaks organiks oli ühingu üldkoosolek, mis pidi koos käima vähemalt kord semestris, vajadusel tihedamini. Üldkoosolekule allus juhatuse, revisjonikomisjoni ja toimekondade valimine. Eelarve, aastaaruande ja tegevuskava kinnitamine, auliikmete vastuvõtmine, liikmemaksu kindlaksmääramine, ühingu põhikirja muutmine, liikmete väljaheitmine ning ühingu tegevuse likvideerimine.

Üldkoosolek oli otsustusvõimeline vähemalt poolte tegevliikmete osavõtul, otsused võeti vastu lihthäälteenamuse põhimõttel, välja arvatud ühingu põhikirja muutmist, liikmete väljaheitmist ja ühingu likvideerimist puudutavad otsused. Nimetatud otsused nõudsid vähemalt 2/3 tegevliikmete osavõttu ning otsuse vastuvõtmiseks oli vajalik vähemalt 2/3 häälteenamus.

Kui ühingu koosolekuks ei tulnud sobivat kvoorumit kokku, pidi koosolek kolme päeva pärast uuesti kokku tulema ning kui ka siis polnud kvoorumit, olid otsused siiski pädevad.

5. Ühingu juhatus

Ühingu juhatuse põhikirjajärgne regulatsioon asus paragrahvides 18-20. Ühingu juhatus koosnes kaheksast liikmest: esimees, aseesimees, kirjatoimetaja ja tema abi, laekahoidja ning kolm asemikku. Juhatuse pädevusse kuulus koosolekute korraldamine, eelarve, töökava ja

aastaaruande väljatöötamine, tegev- ja toetajaliikmete vastuvõtmine, auliikmete soovitamine ja ühingu igapäevane juhtimine. Juhatuse koosolek oli otsustusvõimeline, kui sellest võttis osa vähemalt kolm juhatuse liiget (kindlasti ka esimees).

6. Revisjonikomisjon

Revisjonikomisjoni puudutav oli sätestatud ühingu põhikirja paragrahvides 21 ja 22. Revisjonikomisjoni eesmärgiks oli ühingu tegevuse revideerimine ning tulemuste avaldamine üldkoosolekul. Revisjonikomisjon koosnes kolmest liikmest ja kahest asendusliikmest, kes valiti ühingu üldkoosolekul üheks aastaks.

7. Ühingu tegevuse likvideerimine

Ühingu tegevuse likvideerimine oli sätestatud § 23 ja 24. Ühingu võis likvideerida vaid üldkoosoleku otsusega. Likvideerimise korral pidi ühingu varade saatuse üle otsustama ühingu likvideerimiskoosolek vastavalt Ülikooliseaduse § 208.

Põhikirjale kirjutasid alla kõik kaksteist asutajaliiget ning see kinnitati Tartu Ülikooli Valitsuses. Ühegi vastu võetud põhikirja muudatuse kohta infot pole, see kehtis kuni lõpuni muutumatuna.

4. Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu tegevusest

Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu tegevust koordineeris ühingu juhatus. Juhatus tegevuse kohta on leida mõningaid teateid. Arhiiviallikatest tulenevalt on teada, et ühingu juhatus tuli kokku kuuel korral.

Ühingu esimeseks tähtsaimaks asutamisejärgseks ülesandeks oli otsustada, kes sõidab Genfis juulis-augustis (12.07 - 25.08.1926) toimuvatele kursustele. Selle üle otsustati juhatuses esimesel asutamisejärgsel koosolekul 21.05.1926 esimehe Arnold Prüüsi korteris. Kohal olid Valter Kotsar, Kaljula Teder ja Helene Eichvald. Valituks osutusid Valter Kotsar või tema asemel Elise Käer. Kursustel osalemist peeti võimalikuks vaid juhul kui Rahvusvahelise Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingute Liit (F.U.I.) maksab stipendiumit.

Rahastamise otsimine oligi teine pakiline lahendamist vajav küsimus. Finantsallika oluline osa pidi tulema liikmemaksust. Esimesel juhatuses liikmete koosolekul määrati liikmemaksuks 50 marka semestris. Kusjuures on huvitav, et just juhatus määras liikmemaksu suuruse, kuigi põhikirja kohaselt oli see üldkoosoleku otsustada. Samal koosolekul teavitas ka Prüüs kaasliikmeid oma otsusest annetada ühingule 500 marka.⁷³

Suurim lootus pandi aga F.U.I. poolt makstavale toetusele. Organisatsioon kandis Eesti ühingule stipendiumina üle 21 600 marka. Toetust küsiti riigivanemalt, tema annetas ühingule 1000 marka. Kokku oli ühingu eelarve esimesel tegevusaastal 32 250 marka, millest vaid 650 marka moodustas liikmemaks. Järgneval aastal jäi sissetulek kesiseks, ühingu ainsaks sissetulekuks oli liikmemaks, mis vaevalt kattis ühingu tarbekulutused, seda peamiselt kirjatarvete ostmiseks. 1928. aastaks oli küll tehtud suurejooneline eelarve, kuid see ei realiseerunud.

Valter Kotsar osales Genfi konverentsil ja selle korraldatud kursustel ajavahemikus 23.08-25.08.26.⁷⁴ Kursustest võttis osa 29 rahvuse esindajat, ühtekokku 296 kuulajaga. Loenguid peeti Genfi konservatooriumi ruumides. Teemad, mida käsitleti olid mitmekesised. Suuremat rõhku pandi kursusel osalenute omavahelisele suhtlusele, seda päevapoliitiliste teemade arutelude ja diskussioonide raames.⁷⁵ Peale kursuste lõppu osales Eesti delegaat Kotsar Rahvasteliidu kongressil 01-05.09.1926. Kongressi kohta andis ta ühingu ülevaate. Kogu

⁷³ EAA.2100.19.104 protokoll 2.

⁷⁴ Peale Kotsari sai nimetatud kursuseid külastada ka Valentin Märka. Tema käis kursustel 1928 aasta suvel ning andis selle kohta ülevaate ühingu üldkoosolekul.

⁷⁵ EAA.2100.19.104 l. 28-29.

tema reisi peale kulus pea 31 600 marka, seega lõviosa Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu rahalistest vahenditest.

Järgneval juhatusel koosolekul (15.09.1926) andis Valter Kotsar ülevaate Genfi konverentsi käigust. Tartu saadik oli toona ainuke Eesti esindaja. Ta jõudis küll hiljem kohale, seetõttu jäi tema programm napiks, aga Eesti esindaja jõudis näha mitmeid esinejaid näiteks Jaapanist, Ameerikast ja Indiast. Valter Kotsar jäi konverentsiga muidugi rahule, sest tal oli avanenud võimalus kuulata tollal meie jaoks nii eksootiliste delegaatide esinemist.

Samal juhatusel koosolekul tõstatati küsimus Eesti ühingu eesmärgist tutvustada laiemalt Rahvasteliidu ja ühingu enda tegevust ning propageerida ühingu ideid. Seni seda teha veel ei jõutud. Valter Kotsar pakkus välja idee, et ühing võiks välja anda Üliõpilaslehe erinumbri, mis annaks peamiselt ülevaate Genfi konverentsil toimunud. Selle ülevaate oleks ta ju ise kirjutanud. Arnold Prüüs käis välja idee koostada Rahvasteliidule pühendatud eriline album ning see trükki anda.⁷⁶

Realistlikum tundus kõigi arvates just Kotsari idee Üliõpilaslehe erinumbrist. Ühingu liikmed hakkasid koguma artikleid ja tegid tõenäoliselt tõsist tööd erinumbri väljaandmise nimel. Tööd koordineeris Valter Kotsar. Kuid ajanappuse, Valter Kotsar oli Üliõpilaslehe erinumbri kavandamise ajal ajavahemikus 10.veebruar kuni 12. aprill 1927 aastal praktikant Riias Eesti saatkonnas,⁷⁷ ja Üliõpilaslehe toimetuse jaheda suhtumise tõttu see nii õelda odavam variant kahjuks ei realiseerunud. Pealegi ei suutnud ei idee algataja ning teised ühingu liikmed artiklite tarvis ette valmistada piisavalt materjali.⁷⁸ Üks põhjus võis peituda ka Üliõpilaslehe spetsiifikas valgustada peamiselt Eesti ja Põhjamaade üliõpilaselu.

Lätis polnud Akadeemilist Rahvasteliidu ühingut, aga nad olid huvitatud selle loomisest. Valter Kotsarit palutigi ühingu loomise juures abiks olla.⁷⁹ Kotsar kirjutas Eesti ühingule, et kaastöö Läti ühingu asutamise juures tuleb Eesti ühingule kasuks, et võita Rahvasteliidu austus ning seeläbi ka edaspidi ainelist toetust saada.

Muutused ühingu juhatuses toimusid 1927 aastal. Arnold Prüüs teatas soovist lahkuda juhatusel liikme kohalt 14.05.1927 toimunud juhatusel koosolekul. Ta põhjendas oma otsust ajanappusega. Tema asemele asus senine aseesimees, Eliise Käer. Umbes samal ajal lahkus

⁷⁶ EAA.2100.19.104 l. 23-24.

⁷⁷ TLÜAR väliseesti isikud <http://isik.tlulib.ee/index.php?id=1633> (28.04.2016).

⁷⁸ EAA.2100.19.104 l. 71.

⁷⁹ EAA.2100.19.104 l. 89.

ühingust ka Kotsar, tuues põhjenduseks ajapuuduse.⁸⁰ Uue juhatuse liikmeteks said Käer, Eichvald, Kangur ja Teder.⁸¹ Teder lahkus juhatusest 19.05.1927 põhjendades oma lahkumist samuti töö ja üldse Võrru elama asumisega. Teder võttis oma kohustused 1928 esimeseks semestriks tagasi, kuid loobus taas neist kiiresti.

Uus juhatuse esimees ei oodanud kaua uue juhatuse koosoleku kokku kutsumisega. Eliise Käeri juhatatud esimene juhatuse koosolek toimus 18.05.1927. Sellel koosolekul analüüsiti senist tööd ja seati uusi plaane. Kahjuks tuli kinnitada, et ühingu tegevus on soikumas. Ühingu liikmete nimekirjad olid puudulikult vormistatud, paljudele kirjadele oli vastamata, kogu tegevuskava halvasti korraldatud. Pärast Valter Kotsari reisi oli kassa praktiliselt tühi, alles oli vaid 650 marka, mille eest tuli hankida kontoritarbeid ja pidada kirjavahetust. Otsustati tegevus mingil moel korrastada. Rahamure otsustati lahendada liikmemaksu järjekindlama nõutamise teel. Ometi jäid püüdlused ilma nähtavate tulemusteta. Näib, et Eliise Käer suutis siiski mingil viisil ühingu rahaolusid parendada, sest Genfis toimuvatele Rahvasteliidu (Bureau d'Études Internationales) korraldatud kursustele saadeti ühingu stipendiaadina õigusteaduse üliõpilane Valentin Märka.⁸²

Järgmine suurem muudatus saabus 1928 aasta lõpul, kui esimeheks sai Nikolai Kaasik, kes rahvusvahelise õiguse praktikuna oli Rahvasteliidust realselt huvitatud. Kaasiku juhtimisel toimus ühingu muudatus, enam ei arutanud ühingu juhatuse liikmemaksu laekumist ja ühingu olukorda isekeskis vaid kaasati ka liikmeid. Kohe peale ametisseasumist viidi läbi üldkoosolek.⁸³

1928 aasta teisel semestril tegutses juhatuse järgmises koosseisus:

1. Nikolai Kaasik- esimees
2. Jaan Kitzberg- abijuhataja
3. Olga Desideria (Olli) Olesk- kirjatoimetaja
4. Bernhard Steinberg- abikirjatoimetaja
5. Helene Eichvald⁸⁴.

⁸⁰ EAA.2100.19.104 l. 25.

⁸¹ EAA.2100.19.104 l. 26.

⁸² Valentin Märka oli varem õppinud Liege ülikoolis (1924-1925), EARLÜ liikmeks astus 1927 I semestril ja oli ühingu ka veel 1928 I semestril.

⁸³ EAA.2100.19.104 l. 88.

⁸⁴ Tema oli laekahoidja alates ühingu loomisest.

Uue juhatuse eestvedamisel õnnestus Eesti Akadeemilisel Rahvasteliidu Ühingul korraldada 6. märtsil 1929 Poola kultuuri tutvustamise õhtu. Õhtu juhatas sisse professor Ants Piip ettekandega Poola poliitilisest ja majanduslikust olukorrast. Akadeemilisele ettekandele järgnes Chopini loomingu tutvustamine. Parajasti viibis kontsertturneel Lätis ja Eestis tollal väljapaistev pianist Władysław Burkath, keda ilmselt oligi ühing esinema kutsunud. Seejärel kõneles Poola kunstist ja kirjandusest August Alle. Õhtu lõpetas ikka Poola muusika. Poola õhtul oli suur menu, kohal oli palju asjast huvitatuid ning üritus läks hästi korda, kirjutas sellest õhtust Postimees.⁸⁵ Postimehe artikli rõhuasetus oli aga pigem suunatud Poola kultuurile, mitte nii võrd Tartu ülikooli juures registreeritud Rahvasteliidu ühingu ja selle tegevusele. Mainiti küll, et õhtu korraldas nimetatud ühing, kuid seda ei tutvustatud.

Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing kuulus F.U.I. koosseisu oli selle ees aruandekohustuslik. Ühinguga peeti tihedat kirjavahetust.⁸⁶ Eesti ühing oli kohustatud esitama oma tegevuse kohta aruandlust, mille hulka kuulus aasta eelarve ja eelmise aasta tulemuste kohta aru andmine.⁸⁷ Kohalikel ühingutel oli võimalus esitada ka kaastöid F.U.I. poolt välja antavatele kirjutistele, kuid Eesti ühing seda võimalust ei kasutanud. Küll aga kasutati võimalust saata oma esindaja Genfis toimuvatele kursustele.

Kuigi ühingu põhikirja kohaselt oleks ühingul pidanud toimuma üldkoosolek vähemalt kord semestris on täpsemalt fikseeritud vaid kahe üldkoosoleku, 29.09.1926 ja 04.11.1928, toimumine, protokollid aga puuduvad. Teine üldkoosolek algas ühingu liikme Valentin Märka aruandega Genfis toimunud kursustelt ja liidu tegevusest üldiselt. Lisaks arutleti ühingu senise tegevuse, tuleviku ning toetajaliikmete õiguste üle, toimusid valimised ning selgitati liikmemaksu küsimust.⁸⁸

Arhiiviallikate ja lühisõnumite valgusel saab väita, et ühing püüdis tegutseda seatud sihtide suunas, aga milline oli sealjuures ühingu liikmete osalus, jääb selgusetuks.

Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing oli kohustatud esitama igal semestril Tartu Ülikooli valitsusele liikmete nimekirja. Esimese semestri nimekiri pidi olema esitatud veebruaris ja teise semestri kohta oktoobris. Senistel andmetel on EARLÜ nimekirjades figureerinud 32 isikut. Kõige enam oli ühingul liikmeid 1927. aasta teisel semestril, mil nimekirja oli kantud

⁸⁵ EAA.2100.19.104 l. 17 ja 08.03.1929 *Suurejooneline Poola tutvustamise õhtu* Postimees nr. 66. Mitmete muusikaleksikonide järgi peetakse Władysław Burkathi 1920. aastatel Chopini muusika kõige andekamaks viljelejaks.

⁸⁶ EAA.2100.19.104 allikas on säilinud prantusekeelne kirjavahetus F.U.I.-ga.

⁸⁷ EAA.2100.19.104 l. 54.

⁸⁸ EAA.2100.19.104 l. 88.

24 üliõpilast. 1928. aasta esimesel semestril oli nimekirjas 21 liiget, siis lahkus neli inimest (Ingel, Kesa, Raudsepp, Reimann) ja liikmeks võeti vastu Olli Olesk. Teistel semestritel küünis liikmete arv vahemikku 17-19 (vt. Lisa 2. EARLÜ liikmed).

Kõige enam oli liikmeskonnas õigusteaduskonna üliõpilasi, tegelikult moodustasid nad lausa üle poole ühingu liikmetest, kokku 27 üliõpilast, nende hulgas siis neli kaubanduse eriala valinut. Arstiteaduskonnas õppis kolm (Eliise Käer, Arnold Prüüs ja Marta Sauga) filosoofiateaduskonnas seitse ühingu liiget. Esindatud oli ka keemia ja agronoomia eriala, keemiat õppis laekahoidja Helene Eichvald, agronoomiaüliõpilaseks oli 1927. aasta esimesel semestril ühingusse astunud Harry Prüüs.

Tuginedes olemasolevatele allikatele, selgub, et viimane selle ühenduse nimekiri saadeti ülikooli valitsusele 18. veebruaril 1929. Selle järgi kuulus ühingusse 17 liiget, juhatus oli samas koosseisus, mis eelneval aastal. Ühingu likvideerimise ajal kuulus liikmete nimekirja esialgsest juhatuselt veel vaid Kaljula Teder ja Helene Eichvald; asutajaliikmetest Gustav Eisen, Eliise Käer, Arnold Prüüs, Robert Samarüütel, Marta Sauga, 1927. aasta esimesel semestril ühinguga liitunud Miralda Erlich ja Jaan Kitzberg.

Seega võib rõhutada, et EARLÜ oli juuraüliõpilaste akadeemiline ühendus, mis püüdis orienteeruda praktilisele rahvusvahelisele suhtlusele.

5. Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu sulgemine

Ühingu juhatuse liikmeil ei jätkunud aga ühingu tegevuse ergutamiseks aega ja ehk teatud mõttes ettevõtlikkustki. Pealegi oli ühing rahalise katteta, sest vähestelt liikmetelt laekuma pidanud liikmemaksudest ei suudetud ilmselt ülal pidada isegi rahvusvahelist kirjavahetust. Ühingul oli küll teatav läbimurdehetk, see jäi aga siiski üürikeseks.

1929. aasta teise semestri kohta ühingu liikmete nimekirja ei ole enam esitatud. Seetõttu otsustas ülikooli valitsus 25.oktoobril 1929 aastal paluda üliõpilasasjade prorektoril asuda ühingut likvideerima.⁸⁹ Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu ühingu viimasel teadaoleval juhatuse liikmete koosolekul, mis toimus 19.11.1929, otsustatigi ühing sulgeda. Põhjenduseks toodi, et ühingu liikmete arv jääb alla nõutavat miinumumi.⁹⁰ Ülikooli valitsuse otsusega lõpetati EARLÜ tegevus 28.05.1930.⁹¹

Tolleaegses Tartu Ülikooli seaduses polnud aga liikmete miinimumi määratud, see määrati alles ülikooliseaduse muutmiselega 1937. aastal. Mis võis olla see „nõuete miinimum“, mida pidi ühing ületama. Võib arvata, et see oli ikka 20 liikme nõue, mis oli ka hilisemas seaduses määratud. EARLÜ liikmete arv kõikus pidevalt 20 liikme lähedal, seega olukord, kus liikmete arv jäi alla 20, oli üpris tõenäoline.

Ühingu likvideerimisotsus kuulus põhikirja pädevuse alusel tegelikult üldkoosolekule, kuid on loogiline, et kuna ühingu liikmete arvu ei saadud kokku, siis polnud üldkoosolekut võimalik kokku kutsuda.

Vaadates tagasi ühingu episoodilisele tegevusele on näha, et ühing küll alustas suure innuga, juhatuse liikmed olid optimistlikud. Esmased eesmärgid said esimesel tegutsemisaastal kenasti täidetud. Valter Kotsaril võimaldati osaleda Genfi kursustel. Ühing sai toetusi Eestist ja väljaspooltki ning liikmeid oli üle nõutava miinimumi.

Tegevus aga soikus juhatuse liikmete eemale jäämisega. Esmalt sellega, et Nikolai Kaasik lõpetas 1928 magistriõpingud, astus doktorantuuri ning alustas õppejõuna Tartu Ülikoolis rahvusvahelise õiguse õppetoolis. Õppetöö nõudis oma osa, EARLÜ esimehe kohustused taandusid teisejärguliseks.

⁸⁹ Samal ajal suleti Järvamaa Üliõpilaste Kogu, Vene Üliõpilasühing „Ühendus“ ja ühing „Fraternitas Femara“, EAA.2100.19.105 l. 18.

⁹⁰ EAA.2100.19.105 l. 19.

⁹¹ *Ibid.*

Ühingul olid eeldused akadeemilises ringkonnas Rahvasteliidu põhimõtete tutvustamiseks täiesti olemas, samuti oleks see võinud suunata üliõpilasvahetust. Allikate järgi võib küll järeldada, et ühing oli nii öelda kahe mehe, Valter Kotsari ja Arnold Prüüsi algatus, neil ei jagunud aga muude toimetuste kõrval aega ühingu sisulist tööd edasi viia. Juhatuse liikmed kuulusid veel mitme teise seltsi liikmeskonda, kus neid ootasid teised kohustused. Nii jäi üksnes mõttelennuks Üliõpilaslehe erinumber Rahvasteliidust. Ühingu hääbumist ei saa kuidagi viisi seostada Rahvasteliidu populaarsuse kahanemisega Eestis (Tartus), sest Eesti Rahvasteliidu Ühing tegutses edasi Tallinnas ja Tartus.

Kokkuvõte

Rahvasteliidu eesmärkide, tegevuse ja mõju kohta maailma välispoliitikale on palju arutletud. On neid, kes arvavad, et tegu oli juba eos läbikukkumisele määratud üritusega ning neidki, kes hindasid Rahvasteliidu panust kõrgelt. Rahvasteliitu ei saa pidada läbikukkunud projektiks. Tegemist on suure mõjuga esimese rahvusvahelise organisatsiooniga, ÜRO eelkäija. Organisatsioon mõjutas oluliselt tänapäevast välispoliitilist suhtlust ning diplomaatilist tava.

Rahvasteliit oli toonases maailmas midagi uut, erakordset ja kohati ka mõistetamatut, tegi liit tööd selle nimel, et oma eesmärged, tegevust ja ideid tutvustada ning propageerida. Selles mängisid olulist rolli erinevad Rahvasteliidu ühingud. Kuna liit rõhutas rahvuste tähtsust, vaimse ja kultuurilise eripära säilimist ning mõistis, et liitu peab hindama ka kohalik tasand, toetati ja innustati Rahvasteliidu ühingute ja seltside loomist liikmesriikides.

Liitude tegevuse koordineerimiseks loodi Vaimse Koostöö Komisjon, kellele allus Rahvasteliidu Ühingute Föderatsioon, koordineerimis ning abistas kohalike Rahvasteliidu ühingute loomist.

Rahvasteliidu eesmärkide saavutamiseks pandi rõhk noortele. Nimelt mõisteti, et just noori on võimalik kasvatada rahu ja üksmeele vaimus. Just noored pididki kestva rahu ideed ellu viima, sest usuti, et vanema põlvkonna tõekspidamisi on hulga keerulisem muuta. Seetõttu toetati igati õppiva noorsoo (õpilas-ja üliõpilas-)ühingute asutamist.

Eestis loodi Eesti Rahvasteliidu Ühing ja akadeemilise ühinguna Tartu Ülikooli juures Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing (14.05.1926). Ühingu initsiatiivgruppi kuulusid õigusteaduse, kaubanduse ja marstiteaduse üliõpilased. Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu tegevust kajastav dokumentatsioon Eesti Ajalooarhiivi Tartu Ülikooli fondis (2100) on episoodiline, näiteks puuduvad enamiku koosolekute protokollid, mis iseloomustab loodud ühenduse asjaajamist ja tegevust.

Ühingu põhikirjale kirjutas alla 12 asutajaliiget, ühingu juhatusse kuulus neli liiget: Arnold Prüüs, Valter Kotsar, Kaljula Teder ja Helene Eichvald. Idee ühingu loomiseks pärines Tartut külastanud Rahvusvahelise Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu sekretäritl Sven Gullströmilt.

Üldiselt võibki öelda, et ühingu edukaim tegevusaasta oli selle esimene tegevusaasta (1926). Liikmete arvukuselt oli esikohal 1927. aasta teine semester, siis oli ühingul 24 liiget. Samal semestril sai teoks juhatuse esimehe vahetus, ametikohalt lahkus Arnold Prüüs, kelle asemele astus Eliise Käer. Temal tuli tõdeda, et vaatamata liikmete arvukusele, on ühingu tegevus soikus ning ühingu asjaajamist iseloomustab segadus. Olukord muutus pisutki paremaks 1928. aasta teisel semestril, mil esimehe ülesannetesse asus Nikolai Kaasik. EARLÜ-ga liitunudest õppis üle poole õigusteaduskonnas, so 32-st nimekirjadesse kantud liikmetest õppis juurat 17, õigusteaduskonna kaubandusosakonnas õppis neli inimest. Liikmeskonnas olid esindatud arstiteadusele ja humanitaaraladele pühendunud inimesed.

Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing tegevuseks oli vajalik finantsallika leidmine, selleks oli kehtestatud liikmemaks (50 marka semestris), samuti loodeti stipendiumitele ja toetustele. Ühing sai esimesel aastal toetust Riigivanemalt ja rahvusvaheliselt akadeemiliselt ühingult.

1928. aastal oli ühingu tegevuses märgata elavnemist, mistõttu on üllatav, et ühing lõpetas oma tegevuse rutakalt 1929. kevadel. Ühing suleti ametlikult 28.05.1930. Põhjuseks toodi liikmete vähesus, liikmete arv jäi alla nõutud numbri, nimekirjas oli 17 liiget.

Vaadates tagasi ühingu tegutsemisele on näha, et ühing küll alustas suure innuga, juhatuse liikmed olid optimistlikud. Esmased eesmärgid said esimesel tegutsemisaastal täidetud. Peagi tegevus soikus juhatuse liikmete eemale jäämisega. Kuigi energiliselt ei värvatud ühingusse uusi liikmeid. Ühingul puudus perspektiiv, populaarsus oli piisavalt kahanenud, et uue juhatuse esimehe leidmiseks polnud enam mõtet. Täiesti võimalik, et ühingut peeti omaseks vaid juuraüliõpilaste hulgas.

Ühing oli küll alustanud eesmärgiga tutvustada Rahvasteliidu põhimõtteid kuid seniste uurimistulemuste alusel võib lisada, et realiseerus vaid võimalus kasutada Rahvasteliidu stipendiume reisimiseks ja enesetäienduseks. Ühingult oli oodatud Rahvasteliidu ja tema erinevate institutsioonide põhimõtte tutvustamist, selle kõrval koos C.I.E.-ga üliõpilasvahetuse koordineerimist.

Summary: Estonian Academic Association of League of Nations

The League of Nations is thought to be the first international organization; it is the predecessor of the UN. There has been a debate over whether this organization had a positive effect on the international politics or was a complete failure.

The aim of the league was naïve and unachievable, but it wasn't a complete failure, because it changed the way we feel the word today, also this organization lay the foundation of the modern day diplomacy.

The League of Nations emphasized the importance of organizations which could introduce the League of Nations goals, activities and the idea of world peace. The main focus was put on the youth and youth organizations, mainly to achieve the Leagues aim, because it was thought that it would be simpler to grow a new and better informed generation than to try to change the minds of older generation. Like they say it's hard to teach old dog new tricks.

These organizations were coordinated by umbrella organizations which were International Federation of League of Nations Societies for all the unions and International University Federation for the League of Nations which were the umbrella organization for academic unions. Both of them were coordinated by the International Committee on Intellectual Cooperation.

In Estonia, there were also organizations which sole purpose was to introduce the League of Nations. The national organization was called the Estonian Union of the League of Nations, it was founded in 1919, changed its name in 1937 (Estonian Union of Foreign Relations) and was ended with the beginning of the Soviet Union occupation. There was also an academic union, which is rarely mentioned but shouldn't be overlooked. It was the Estonian Academic Association of League of Nations which was founded in 1926 but ended already in 1930.

The purpose of the present Bachelor's Thesis is to introduce the creation, activity and liquidation of the Estonian Academic Association of League of Nations. The main aim is to understand why the association was so short term.

The work is quantitative in nature and relies mostly on archival sources. The primary sources of the paper are archival documents of the Estonian Academic Association of League of Nations which are preserved in Estonian Historical Archives. The secondary sources are

contemporary newspapers (Järva Teataja, Postimees, and Üliõpilasleht), opinion leaders' reports, literature sources and different research papers.

In order to achieve the purpose of the Thesis, the following tasks were established:

1. to describe the creation, activity and liquidation of League of Nations
2. to introduce the unions of the League of Nations
3. to describe the unions of League of Nations in Estonia
4. to describe the creation of the Estonian Academic Association of League of Nations
5. to describe the activity of the Estonian Academic Association of League of Nations
6. to describe the liquidation of the Estonian Academic Association of League of Nations

The main part of the paper is focused on the Estonian Academic Association of League of Nations.

The Estonian Academic Association of League of Nations was registered in the University of Tartu in 14.05.1926. Constitution of the association was signed by 12 founding members, the management board consisted of 4 persons: Arnold Prüüs, Valter Kotsar, Kaljula Teder and Helene Eichvald.

The idea to create the association came from the Sven Gullström who was the Secretary of the International University Federation for the League of Nations. Gullström visited Estonia in April 1926 to introduce the League of Nations and the activities of the associations also to advocate the creation of the academic League of Nations union in Tartu. The students of the University of Tartu thought it was a good idea and started to create the local association. The association was established in hurry, because the students of Tartu University wanted to send a representative to the League of Nations conference and courses in Geneva.

The newly founded association's management decided that Valter Kotsar should participate in the courses and he did. The courses and conference took place in Geneva (1926). After returning Kotsar gave a detailed overview of the trip saying that although he was late and couldn't participate in all of the course, he enjoyed it and thought well of it. After Kotsar, Valentin Märka also was granted the opportunity to participate in those courses in 1928.

For the operation of the association needed to find a proper financial coverage, the problem was solved by imposing on by membership fee (50 marks per semester) and they also expected to scholarships and grants. The Association received support in the first year by the

head of the state as well as from the International University Federation for the League of Nations. Most of the assets, however, were spent on the Kotsar journey, leaving the association's budget drained.

In general, it could be said that the association's most successful year of operation was its first year (1926), after the action came to a standstill. The action took up with the changing of the chairman. The first exchange took place in 1927, when the former chairman Arnold Prüüs left his post in connection of lack of time. He was replaced with Eliise Käerd, who said that the association's business was stagnating and investment activities in disarray. She tried to improve the situation, but without success. The situation changed, however, when in 1928, Nikolai Kaasik became the chairman.

Under the leadership of Kaasik the most successful event of the association took place. It was the Polish introduction evening. The evening consisted of the lecture of Ants Piip on the topic of Polish economic state and the recital of Polish music by the famous Polish pianist Wladyslaw Burkath. The event was a great success.

More than half of the members of Estonian Academic Association of League of Nations studied law, (17 out of 32), 4 people studied in the commerce department of law. Also students from medical science and art department were represented.

In 1928 it seemed that the activity of the association started to pick up, which is why it is surprising that the association ceased its activities in the 1929s second term. The official time of the termination of the union was 28.05.1930 due to the failure to include a sufficient number of members.

Looking back on association activities we see that, although the association started with a great enthusiasm and the board members were optimistic. The primary objectives were met in the first year of operation nicely. Activities of the Board members, however, came to a standstill due to the lack of time. One reason is surely that the trip of Kotsar spent a large part of organizations funds and the members of the board were also involved in other societies. It seems that the association was the solo act of Kotsar and Prüüs, but they didn't have the necessary time.

The abrupt end of the association is likely to be related to several factors. First, the fact that Nikolai Kaasik graduated from the master's degree in 1928, resigned a doctorate and began a teaching job at the University of Tartu in the Chair of International Law. Thus, it was

probably due to lack of time he was forced to neglect his obligations as the Chairman. Probably by that time the popularity of the association was decreased enough so that it was unreasonable to find a new chairman.

The association was started with great ambitions, but they were not pursued enough. It seemed that the main objective of the association was to travel at the expense of the International University Federation for the League of Nations and self-improvement.

The association had had prerequisites to successfully introduce the League of Nations in the academic community, engage in student exchange and communication between universities, but this potential was not properly used and the union came to a standstill and eventually was ended due to the lack of interest.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

Eesti Ajalooarhiiv (EAA), fond 2100 Tartu Ülikool, nimistu 19, säilik 104 *Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu põhikiri ja kirjavahetus tegevuse asjus*

EAA 2100.19.105 *Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu põhikiri, liikmete nimestikud ning kirjavahetus tegevuse ja likvideerimise asjus*

Eesti Riigiarhiiv, fond 31 Riigikantselei, nimistu 3, säilik 2832 *Ühingute ja nende liitude seadus 13.04.1938-20.04.1938. Siseministri esitatud määruste ja seadluste eelnõu. Saaga 2.3.13, www.ra.ee (Külastatud 15.04.2016).*

Kirjandus

1. Hiio, Toomas, 2007. *Üliõpilaskond ja üliõpilasorganisatsioonid 1919-1940*. Universitas Tartuensis 1632–2007. Toimetanud Toomas Hiio ja professor Helmut Piirimäe. Tartu Ülikooli Kirjastus.
2. Kaasik, Nikolai, 1933. *Rahvasteliit*. Tartu: Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus.
3. Made, Vahur, 1999. *Eesti ja Rahvasteliit*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
4. Puksov, Ferdinand, 1935. *Rahvusvahelise vaimse koostöötamise instituudid ja nende tegevus 1932-1933*. Tartu ülikool: Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis). C, Annales. XVI – XVIII.
5. Summy, Hilary, 2014. *Countering War: The role of the League of Nations Union*. Social Alternatives.
6. Tankler, Hain; Rämmer, Algo, 2004. *SELLi konverentsid ja Soome üliõpilaste koostöö arendajana*. Tartu ülikooli ajaloo küsimusi XXXIII. Lk. 20-38.

Perioodika

- Postimees:
 - 25.05.1923 (nr 135) *Rahvasteliidu ühingud ja praegune rahvusvaheline seisukord.*
 - 16.06.1923 (nr 157) *Rahvasteliidu ühingute uniooni kongress on 24.—27. juuni.*
 - 07.02.1926 (nr 37) *Üksmeelne koostöö üliõpilaskonnas.*
 - 30.04.1926 (nr 115) *Rahvusvahelise koostöö arendamisest.*
 - 08.03.1929 (nr 66) *Suurejooneline Poola tutvustamise õhtu.*
 - 26.05.1937 (nr 139) *Asutatakse Välissuhete Ühing.*
- Järva Teataja
 - 01.12.1937 (nr 141) *Eesti astub Rahvasteliidu Ühingute uniooni liikmeks: Asutati Eesti välissuhete ühing.*
- Üliõpilasleht
 - 1925 (nr 8) Leo Kangur, *Eelseisval tööaastal üliõpilaskonnas.*
 - 1925 (nr 8) Leo Kangur, CIE (*Rahvusvaheline Üliõpilasliit*).
 - 1936 (nr 3) Nikolai Kaasik, *Rahvasteliidu Vaimse koostöö komisjon ja ülikoolid.*

Veebis

- Davies, Andrew Robert Tudor, 2012. *Internationalism in a Divided World: The Experience of the International Federation of League of Nations Societies, 1919–1939* Peace & Change.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0130.2011.00744.x/pdf>
(20.04.2016)

- David A. W., 1995 *The International Law of Youth Rights: Source Documents and Commentary*: Martinus Nijhoff Publishers

https://books.google.ee/books/about/The_International_Law_of_Youth_Rights.html?id=3kT3fTMoggIC&redir_esc=y (15.04.2016)
- Gullström, Sven „*Alla sökträffar för Hakan Gullström*“

<http://www.search.ancestry.se>. (4.05.2016)
- Laqua, David, 2011. *Transnational intellectual cooperation, the League of Nations, and the problem of order*. Journal of Global History. Lk 223-247

<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=8297609> (05.04.2016).
- Looming 1933, nr 8, 9,10; 1934, nr 1, *Ankeet kultuurpoliitilisest välisorientatsioonist. Sõjaeelse Eesti esseistika ja kirjanduskriitika* »Blog Archive» Ankeet kultuurpoliitilisest välisorientatsioonist

<http://www.kirjandusarhiiv.net> (15.04.2016).
- Nobelprize.org: Nomination Database: *Théodore Eugène César Ruysen*
<http://www.nobelprize.org/nomination/archive/show.php?id=5895> (05.05.2016)
- *National membership of the League of Nations*. University of Indiana.

<http://www.indiana.edu/~league/nationalmember.htm> (09.04.2016).
- Schlichtmann, Klaus, 2003. *Japan, Germany and the Idea of the Hague Peace Conferences*. Journal of Peace Research, Vol 40, Nr 4, Special Issue on Peace History. Lk. 377-394.

<http://jpr.sagepub.com/content/40/4/363.full.pdf+html> (25.04.2016)
- Tarvel, Peeter *Vaimse koostöö ülesanded nüüdisajal. Sõjaeelse Eesti esseistika ja kirjanduskriitika*. »Blog Archive» <http://www.kirjandusarhiiv.net> (10.05.2016).
- TLÜAR Väliseesti isikud: Valter Kotsar

<http://isik.tlulib.ee/index.php?id=1633> (28.04.2016)

- US. Department of State: Office of the Historian: The League of Nations
<https://history.state.gov/milestones/1914-1920/league> (10.04.2016).
- Utrikespolitistika Föreningen Uppsala
<http://www.ufuppsala.se/en/home-2> (06.04.2016)
- Wilson, Peter, 2015 *Leonard Woolf, the League of Nations and Peace Between the Wars*. The Political Quarterly, Vol 86, Nr 4.
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-923X.12192/epdf> (10.04.2016)
- Wertheim, Stephen, 2012. *The League of Nations: a retreat from international law?* Journal of Global History Vol 7
<http://www.columbia.edu/~saw2156/TheLeagueAsARetreat.pdf> (24.04.2016)

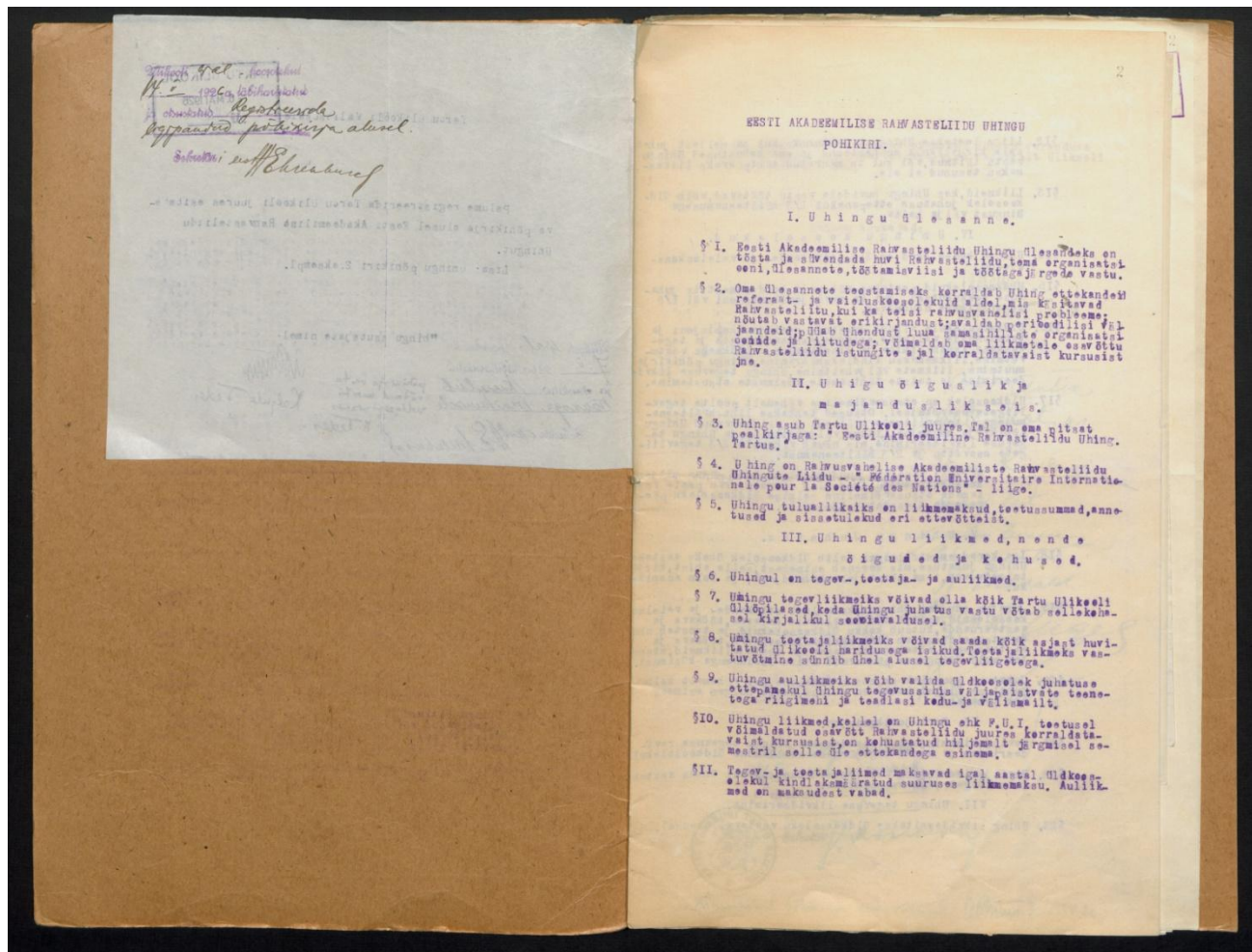
Teatmeteosed

Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918-1944. Tartu 1994.

<http://www.ra.ee/apps/andmed/index.php/site/aaut> (02.05.2016)

LISAD

Lisa 1- Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu põhikiri

Joonis 0.1 Põhikirja koopia I Allikas: EAA 2100.19.105.

§12. Liige teatakse ühingu juhtkonda, kui ta sellest juhtkonnale kirjalikult on teadaandnud ja samal ajal ühingu vastu ütleb, et ta ei soovi kuuluda ühingu liikmeks teinud ei ole.

§13. Liikmeid, kes ühingu huvidela vastu teatavad, võib ühingu juhtkond teatavateks teha 2/3 häälteenamusega ühingu võlga vastu.

IV. Ühingu koosseis.

§14. Ühingu koosseis on: 1) ühiskond, 2) valimisliikmed.

§15. Ühiskonda kuuluvad kõik need, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

§16. Ühiskonda kuuluvad ka need, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud, kuid kes ei ole võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

§17. Ühiskonda kuuluvad ka need, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud, kuid kes ei ole võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

§18. Ühiskonda kuuluvad ka need, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud, kuid kes ei ole võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

V. Ühingu juhatuse.

§19. Ühingu juhatuseks valib ühiskond üheksa liikme, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

§20. Ühingu juhatuseks valib ühiskond üheksa liikme, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

VI. Revisjonikomisjon.

§21. Revisjonikomisjoni moodustab ühiskond kolme liikme, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

§22. Revisjonikomisjoni moodustab ühiskond kolme liikme, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

VII. Ühingu tegevuse likvideerimine.

§23. Ühingu tegevuse likvideerimiseks valib ühiskond kolme liikme, kes on võtnud osa ühingu üldkoosolekust ja on sellest järelevalvete nõudnud.

§ 24. Likvideerimise puhul teostab ühingu varanduse asutuse likvideerimiskomitee vastavalt Ühiskonnaseaduse § 208.

Ühingu asutajad:

Almu
Kajuta Teder
M. Luiga
Prok. Antin
Walter Kotsar
Elmar Luudaru
Adolf Kotsar
Anton Eisen
R. S. Luudaru
H. Luudaru
Bernhard Luudaru
Karuküla

Almu tal. koosseisul
N.V. 1926. koosseisul
ja osavõtuhil
tegevuse eest

Revisor *J. Luudaru*

Kinnitatud põhikirja vastu võttes *Almu*. 15.11.26.

Joonis 2 Põhikirja koopia II

Lisa 2. EARLÜ asutajaliikmed ja liikmed

1. Antik, Richard Johannes - asutajaliige, abikirjatoimetaja, liige 1926II-1928I*, kaubandus**
2. Ehrlich, Miralda 1927I-1929I, filosoofiateaduskond (=filos)
3. Eichvald, Helene - asutajaliige, laekahoidja, liige 1926II-1929I, keemia
4. Eisen (Hein), Gustav - asutajaliige, liige 1926II-1928I, kaubandus
5. Ingel, Bernhard – asutajaliige, liige 1926II-1929I, õigus
6. Kaasik, Nikolai - esimees, liige 1928II-1929I, õigus
7. Kangur, Leonhard - aseesimees, liige 1927I-1928I, õigus
8. Kauts, Adolf - asutajaliige, liige 1926II-1928I, õigus
9. Kesa, Karl 1927II, filos-
10. Kitzberg, Jaan – aseesimees, liige 1927II-1929I, õigus
11. Kolk, Herbert 1927I-1929I, õigus
12. Kotsar, Valter - asutajaliige, aseesimees, liige 1926II-1927I, kaubandus, õigus
13. Kuklane, Elmar - asutajaliige, liige 1927II-1928I, õigus
14. Kurg, Gustav 1928II-1929I, õigus
15. Käer, Elise - asutajaliige, esimees, liige 1926II-1929I, arstiteaduskond (=arsti-)
16. Märka, Valentin 1927II-1928I, õigus
17. Nurk, Mart 1927I-1928I, õigus
18. Olesk, Olga Desideria (Olli) - kirjatoimetaja, liige 1928I-1929I, õigus
19. Otterson, Erna 1928II-1929I, filos
20. Peets, Arnold 1927I-1928I, filos
21. Peets (Peetsu), Elmar 1928II-1929I, õigus
22. Prüüs, Arnold - asutajaliige, esimees, liige 1926II-1929I, arsti-
23. Prüüs, Harry 1927I-1928I, agronoomia
24. Raudsepp, Ernst 1928II, filos
25. Reiman, Mihail (Mihkel) 1927I-1927II, filos
26. Samarüütel, Robert - asutajaliige, liige 1926II-1929I, õigus

27. Sauga, Marta - asutajaliige, liige 1926II-1929I, arsti-
28. Simm, Elmar 1927I-1928I, filos
29. Steinberg (Saarse), Bernhard (Juhan) - asekirjatoimetaja, liige 1928II-1929I, kaubandus
30. Tedderson (Tedersoo), Johannes (Johann) 1928II-1929I, õigus
31. Teder, Kaljula (Kalju) - asutajaliige, kirjatoimetaja, liige 1926II-1929I, õigus
32. Villemson (Vellisto), Avdei (Ado, Arvo) 1927I-1928I, õigus

* EARLÜ liige 1926II semester-1929I semester.

** Õpingud EARLÜ liikmeskonda kuulumise ajal.

Allikas: EAA 2100.19.105 *Eesti Akadeemilise Rahvasteliidu Ühingu põhikiri, liikmete nimestikud ning kirjavahetus tegevuse ja likvideerimise asjus.*

Õpingute andmed *Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918-1944*. Tartu 1994.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Riina Talviste** (sündinud: 04.06.1982)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„**Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing**“,

mille juhendaja on Sirje Tamul PhD,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus , 19.05.2016.